

Χρῆστος Γιανναράς

Ἐνθάδε – Ἐπέκεινα

(ἀπόπειρες ὄντολογικῆς ἐρμηνευτικῆς)

Ἴκαρος

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΡΙΤΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΕΜΠΤΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΚΤΗ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΒΔΟΜΗ

Χρῆστος Γιανναράς

Ἐνθάδε – Ἐπέκεινα

(ἀπόπειρες ὀντολογικῆς ἐρμηνευτικῆς)

Ἰκαρος

ΕΝΘΑΔΕ – ΕΠΕΚΕΙΝΑ

© Χρήστος Γιανναράς & Έκδόσεις Ίκαρος, 2016

ISBN 978-960-572-147-3

Χρήστος Γιανναράς

Ἐνθάδε – Ἐπέκεινα

(ἀπόπειρες ὄντολογικῆς ἐρμηνευτικῆς)

Ἰκαρος

Ὀντολογικὴ ἐρμηνευτικὴ ὀνομάζουμε ἐκείνη τὴν ὁδὸ, τὸ πῶς ἢ τὸ εἶδος ἐρμηνείας κειμένων, ποὺ θέλει νὰ συναγάγει ἀπὸ τὰ κείμενα ὅχι ἱστορικὲς πληροφορίες, ὅχι ἀποθησαυρισμένα μορφώματα γλωσσικῆς ἐκφραστικῆς οὔτε τὴν ἀποτίμηση τῆς διδακτικῆς τους ἀξίας, τῆς χρηστικῆς τους ὠφελιμότητος. Ἀποβλέπει ἡ ὀντολογικὴ ἐρμηνευτικὴ στὴ διασάφηση κειμένων μὲ σαφὴ συμβολὴ στὴ *γίγαντομαχίαν περὶ τῆς οὐσίας*: στὴν πάλι γιὰ τὴν εὕρεση «νοήματος» (αἰτίας καὶ σκοποῦ) τῆς ὑπαρξοῦσας, τῶν ὑπαρκτῶν, τοῦ ὑπάρχειν.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ

Ιωάν. 13, 31-32

Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

Ἡ λέξη *δόξα* στὰ ἑλληνικὰ εἶναι παράγωγο τοῦ ρήματος *δοκέω-ῶ* (μέλλων: *δόξω*, ἀόρ. *ἔδοξα*). Πρώτη σημασία τοῦ *δοκῶ*: νομίζω, ἔχω τὴ γνώμη (*δοκεῖ μοι, ἔδοξε τῷ δήμῳ*). *Δόξα* ἐπομένως σημαίνει ἀρχικὰ τὴν *δόκησιν*: τὴ γνώμη, ποὺ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ἀπλὸ ἐννόημα (τὸ προῖον τῆς νόησης). Ἡ *δόξα-γνώμη* εἶναι τὸ προῖον τῆς νόησης καὶ τῆς κρίσης, προϋποθέτει γιὰ τὴ συγκρότησή της τόσο τὴ νοητικὴ σύλληψη ὅσο καὶ τὴν κριτικὴ ἀποτίμηση, τὴν παρέμβαση μιᾶς κριτικῆς ἀπόφανσης — ἡ *δόξα-γνώμη* εἶναι ἀποτέλεσμα

ἐλευθερίας, περίπου συνώνυμη μὲ τὴν *ἐπιλεγμένη* ἄποψη-θέση-πεποίθηση.

Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς κριτικῆς σκέψης ἡ δόξα-γνώμη διακρίθηκε σὲ *θετική* καὶ *ἀρνητική* ἀποτίμηση — κυρίως ὅταν ἀφοροῦσε σὲ πρόσωπα. Καὶ γενικευμένη, ὡς γνώμη τῶν πλειόνων, ταυτίστηκε μὲ τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τῆς λέξης *φήμη* — εἰδικὰ δέ, ὡς θετική ἀποτίμηση, μὲ τὶς λέξεις *ὑπόληψη*, *κλέος*, *τιμή*. Ταυτόχρονα, ἡ κριτικὴ ἀποτίμηση ἑνὸς προσώπου συνιστᾷ καθεαυτὴν καὶ γνωστοποίηση τῆς ποιότητας, τῆς ἀξίας του, τὴ φανέρωση-ἀποκάλυψη στοιχείων τῆς μοναδικότητάς του.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ τῆς γνωστοποίησης (φανέρωσης-ἀποκάλυψης) ποιότητων καὶ ἀξίας ἑνὸς προσώπου, ἡ ἑλληνικὴ λέξις *δόξα* χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς *Ἑβδομήκοντα* μεταφραστὲς τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης* γιὰ νὰ ἀποδοθεῖ τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τῆς ἑβραϊκῆς λέξης *kabôd*. Στὰ ἑβραϊκὰ ἡ λέξις παραπέμπει στὴν ἔννοια τῆς βαρύτητας, κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικὰ: ἡ βαρύτητα ἀπηχεῖ τὴ σπουδαιότητα, τὴν ἀξία, τὴ σημασία, τὴν ἐγκυρότητα λόγων καὶ πράξεων.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀξιολογικὲς ἐκδοχὲς τῆς *kabôd*-βαρύτητας παραπέμπουν λ.χ., στὰ πλούτη ἢ στὴν κοινωνικὴ θέση ἢ σὲ ἀξίωμα ἐξουσίας ἢ σὲ φυσικὴ

ὁμορφιά ἢ στή λαμπρότητα τῆς ἀμφίεσης ἐνὸς προσώπου. Δηλαδή σὲ στοιχεῖα ποὺ βαρύνουν στήν ἀξιολόγηση ἐνὸς μέλους τῆς συλλογικότητας: γνωστοποιῶν τὴ σπουδαιότητα, ἀξία, σημασία, ἐγκυρότητά του. Καὶ αὐτὴ ἡ γνωστοποίηση-ἀποτίμηση δὲν ἀφορᾷ μόνο στή συγκριτικὴ ἀξιολόγηση τοῦ συγκεκριμένου προσώπου, ἀλλὰ λειτουργεῖ καὶ ὡς *ποιοτικὸς* ὁρισμὸς του: ὁρίζει τὴν ποιότητά του, τὴν ἀξιοσύνη του.

Ὁλος αὐτὸς ὁ νοηματικὸς πλοῦτος τῆς ἐβραϊκῆς λέξης *kabôd* ἀποδόθηκε, μὲ τὴ θετικὴ πάντοτε ἐκδοχὴ του, στὸν Θεὸ τῆς ἱστορικῆς ἐμπειρίας τῶν Ἑβραίων (τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ) καὶ μεταφέρθηκε στὰ ἑλληνικὰ μὲ τὴ λέξη *δόξα*. Ἔτσι, ἡ ἔκφραση «*kabôd* Γιαχβὲ» (δόξα Θεοῦ) καθιερώθηκε νὰ σημαίνει τὸν «ἐπέκεινα πάντων» Θεὸ ἀποκαλυπτόμενο-φανερούμενο στὸ κοσμικὸ «ἐνθάδε» καὶ στὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι. Ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπόλυτη (ὡς πρὸς τὰ κοσμικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα) ἑτερότητα τοῦ Θεοῦ: ἡ ἀσύγκριτη, ἀπαρόμοιαστη, ἀπαράβλητη, ἀνόμοια, μοναδικὴ πραγματικότητά του. Καὶ ἡ ἀποκάλυψη πραγματοποιεῖται μέσα ἀπὸ προσιτὰ στήν ἀνθρώπινη ἐμπειρία γεγονότα.

Ἡ *Παλαιὰ Διαθήκη*, τὸ ἱερὸ βιβλίον τῶν Ἑβραίων, συγκροτεῖται ἀπὸ τέτοια γεγονότα, ἐμπειρικὰ

μαρτυρούμενης παρέμβασης τοῦ Θεοῦ (δόξας-φανέρωσης τοῦ Θεοῦ) στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ. Δηλώνουν τὰ γεγονότα τήν περιπέτεια τῆς σχέσης τοῦ «ἐκλεκτοῦ» (ἐπιλεγμένου) λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ μέ τόν Θεό — εἰκόνα ἀποκαλυπτική τῆς σχέσης τοῦ Θεοῦ μέ τή σύνολη ἀνθρωπότητα. Ἡ διάβαση τῆς Ἑρυθρᾶς Θάλασσας, τὸ «μάννα» καί τὰ ὀρτύκια πού ἔθρεψαν τοὺς Ἰσραηλίτες στήν ἔρημο, τὸ ὄρος Σινᾶ πού «ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι ἐπ’ αὐτὸ τόν Θεόν ἐν πυρὶ» ὅταν παραδίδονταν οἱ πλάκες τῆς Διαθήκης στὸν Μωυσή — καὶ ἄλλα ἀνάλογα γεγονότα. Γνωρίζεται-φανερώνεται ὁ Θεὸς τῶν πατέρων τοῦ Ἰσραήλ στήν *Παλαιὰ Διαθήκη* ὡς κύριος, ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, ἀνταποδότης, ζηλωτής, προνοητής. Τὸ σημαντικότερο, μέσα ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐπιθετικοὺς προσδιορισμοὺς εἶναι ὅτι μαρτυρεῖται ὁ Θεὸς ὡς ὑπαρξὴ *προσωπική*: ἔλλογῃ ὑπαρξὴ, πού διαλέγεται μέ τόν ἄνθρωπο, ἰδρύει, ἐνεργεῖ καὶ φανερώνει *σχέση* μοναδικότητας μέ κάθε ἄνθρωπο, δηλώνει μέ ἔργα τήν ἐλεύθερη ἀπὸ περιορισμοὺς βούλησή του.

Ἡ ἱστορικὴ παρουσία Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ, «ἐν
ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως», ἦταν τὸ κατεξοχήν
γεγονὸς δόξας-φανέρωσης τοῦ Θεοῦ. Γιατί κατεξοχήν;
Διότι σὲ αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο
ἀποκαλύφθηκε (ἔγινε γνωστὸ καὶ κατάδηλο, μὲ γνώση
ἐμπειρικὰ μαρτυρούμενη ἀπὸ μάρτυρες αὐτόπτες καὶ
αὐτήκοες, ἄμεσους ψηλαφητὲς τῶν ὅσων μαρτυροῦσαν)
ὁ *τρόπος ὕπαρξης* τοῦ Θεοῦ, ὅχι ἀπλῶς ὁ χαρακτήρας
τῶν ἐνεργημάτων του. «Ἐπεφάνη», μὲ τὴν ἱστορικὴ
παραουσία Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ
ἀπὸ κάθε ὑπαρκτικὸ προκαθορισμὸ, ἀπὸ κάθε
ἀναγκαιότητα νὰ ὑπάρχει μὲ (ἀνερμήνευτα δεδομένες)
προδιαγραφὲς τοῦ *τρόπου* τῆς ὕπαρξής του —
προδιαγραφὲς θεότητος, προκαθορισμοὺς θείας οὐσίας ἢ
φύσεως.

Μὲ τὸ γεγονὸς τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ-Λόγου
φανερώθηκε ὁ Θεὸς ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τὴ θεότητά του,
ἱκανὸς νὰ ὑπάρχει καὶ μὲ τὸν τρόπο ὕπαρξης τοῦ κτιστοῦ
παραμένοντας ἄκτιστος: *Αὐτὸς ὁ πάντων αἴτιος.. δι’
ὕπερβολὴν τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται..
καὶ οἷον ἀγαθότητι καὶ ἀγαπήσει καὶ ἔρωτι θέλγεται. Καὶ
ἐκ τοῦ ὑπὲρ πάντα καὶ πάντων ἐξηρημένου πρὸς τὸ ἐν
πᾶσι κατάγεται κατ’ ἐκστατικὴν ὑπερούσιον δύναμιν
ἀνεκφοίτητον ἑαυτοῦ.*

Τὸ χωρίο αὐτὸ τῶν *Ἀρεοπαγιτικῶν Συγγραφῶν* δὲν καταθέτει εἰκόνα, ἀλληγορία, ποιητικὴ μεταφορά, ἐντοπίζει *τρόπο*: Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς, μέτοχος τοῦ *τρόπου* τῆς ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου, προσλαμβάνει τὸν *τρόπο* τῶν ὑπαρκτικῶν περιορισμῶν τοῦ κτιστοῦ. Σαρκώνεται ὁ ἄσαρκος, γίνεται ἀπτὸς ὁ ἀναφής, χρονοῦται ὁ ἄχρονος. Ὁ τρόπος τῆς σάρκα, τρόπος τῆς περατότητας, τῆς φθορᾶς, τῆς θνητότητας, τρόπος τοῦ αἰτιατοῦ, προσλαμβάνεται ἀπὸ τὴν Αἰτία του στὸν δικό της τρόπο, τῆς Αὐτοαιτίας, τρόπο ἐλευθερίας ἀπὸ κάθε ὑπαρκτικὴ ἀναγκαιότητα. *Σαρκοῦται, ἐνανθρωπίζει* ὁ Υἱὸς σημαίνει: ἡ κτιστὴ ἀνθρώπινη σάρκα ὑπάρχει μὲ τὸν *τρόπο* τῆς υἰότητας, τρόπο τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου.

Ἡ ἱστορικὴ παρουσία Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρὲτ πραγματώνει τὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τοῦ ἄκτιστου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Πατρὸς καὶ δηλώνει-φανερώνει αὐτὴ τὴν ἐλευθερία μὲ «σημεῖα»: Δηλαδή μὲ γεγονότα ποὺ διακριτικὰ ὑπεμφαίνουν-ὑπαινίσσονται τὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία χωρὶς νὰ ἐκβιάζουν τὴν παραδοχὴ της — νὰ μὴν ἀναιρεῖται ἡ δυνατότητα ἐμπειρικῆς γνώσης τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὴ λογικὴ ἀναγκαιότητα παραδοχῆς της. Τέτοια «σημεῖα»-δεῖχτες, καταγεγραμμένα ἀπὸ αὐτόπτες μάρτυρες, εἶναι: νὰ βαδίζει ὁ Ἰησοῦς πάνω στὰ νερὰ τῆς λίμνης χωρὶς νὰ βυθίζεται, νὰ χορταίνει μὲ

πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας πέντε χιλιάδες ἄνδρες, νὰ κάνει τοὺς τυφλοὺς νὰ βλέπουν, τοὺς παράλυτους νὰ περπατοῦν, νὰ καθαρίζει τοὺς λεπρούς, νὰ ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς.

Ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμαστὰ ἐνεργήματα δὲν προσλαμβάνονται ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸ ἄνθρωπο σὰν «ἀποδείξεις» ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν Θεὸς — ἡ θέα-πιστοποίηση ἐνὸς ὑπερ-φυσικοῦ γεγονότος μπορεῖ, ἐνδεχομένως, νὰ ἐπηρεάσει ἢ καὶ νὰ ἀλλάξει τὶς πεποιθήσεις ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅχι τὸν *τρόπο* τῆς ὑπαρξῆς του. Τὰ κατορθώματα ἐνὸς φακίρη μποροῦν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι διαθέτει ὡς ἄτομο ἑκτακτες ἱκανότητες ὕστερα ἀπὸ πολύχρονη ἄσκηση, ἀλλὰ ὅχι ὅτι μπορεῖ νὰ ἐλευθερώει ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς ὅρους-προδιαγραφές τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ εἶναι «σημεῖα»-σημάδια-δεῖχτες μιᾶς δυνατότητας πού, στὸ πρόσωπό του (δι' αὐτοῦ), χαρίζεται συνολικὰ στὸν κτιστὸ ἄνθρωπο («παγγενῇ τὸν Ἀδὰμ»): νὰ ὑπάρξει ἐλεύθερος ἀπὸ τοὺς ὑπαρκτικοὺς περιορισμοὺς τῆς κτιστότητας, νὰ «νικῶνται τῆς φύσεως οἱ ὅροι (περιορισμοὶ)» ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγάπης.

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἡ ἱστορικὴ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μᾶς προσφέρει τὸ δῶρο-χάρισμα, νὰ γνωρίσουμε τὸν *τρόπο* τῆς ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας — τὴν ἐλευθερία τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸ καὶ ἀναγκαιότητα. Εἶναι Θεὸς ὁ Υἱὸς-Λόγος καὶ γίνεται ἄνθρωπος, τόσο ἐλεύθερος ὑπαρκτικὰ ἀπὸ προκαθορισμοὺς καὶ ἀναγκαιότητες τῆς ἀνθρωπότητος ὅσο εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ προκαθορισμοὺς τῆς θεότητος. *Εἴτε ὡς Θεὸς εἴτε ὡς ἄνθρωπος ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ θέλει νὰ ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἀγαπάει.*

Μᾶς φανερώνει ἡ ἐνανθρώπηση (μᾶς χαρίζει τὴ γνώση) ὅτι ἡ Αἰτιώδης Ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῶν ὑπαρκτῶν δὲν εἶναι προκαθορισμένη νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ *εἶναι*, δὲν προκαθορίζεται ἀπὸ μιὰν *οὐσία* ἢ *φύση* θεότητος, ἕναν ἀνερμήνευτα δεδομένο λόγο-τρόπο ποὺ προηγεῖται ὑπαρκτικὰ καὶ καθορίζει αὐτὸ ποὺ «ὀφείλει» νὰ εἶναι ὡς Θεός. Ἕνας τέτοιος προκαθορισμὸς συμβαίνει μόνο στὰ κτιστά (τὰ αἰτιατὰ), ποὺ ἔχουν τὴν αἰτία τῆς ὑπαρξῆς τους ὄχι στὴν ἐλεύθερη θέλησή τους, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἕνα τριαντάφυλλο, ἕνας πάνθηρας, ἕνα ἠλεκτρόνιο, ὁ ἄνθρωπος, εἶναι προκαθορισμένα νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ *εἶναι*, δὲν τὸ ἐπέλεξαν. Ὑπάρχουν, σύμφωνα μὲ τὸν δεδομένο λόγο-τρόπο ποὺ κάνει *κάθε* τριαντάφυλλο νὰ εἶναι

τριαντάφυλλο, *κάθε* πάνθηρα να είναι πάνθηρας, *κάθε* ηλεκτρόνιο να είναι ηλεκτρόνιο, *κάθε* άνθρωπο να είναι άνθρωπος. Όμως δεν υπάρχει δεδομένος λόγος-τρόπος (οὐσία-φύση) υπαρκτικά προγενέστερος τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν, δεν είναι υποχρεωμένος ὁ Θεὸς «ὡς ἐκ τοῦ λόγου τῆς οὐσίας του» να είναι αὐτὸ ποὺ *εἶναι* — ὁ Θεὸς δεν ὑπάρχει μὲ προκαθορισμένη «κατὰ λόγον ἀναγκαιότητα» τὴν ὑπαρξή του, ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωση *κάθε* ἄλλου ὑπαρκτοῦ.

Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει να ὑπάρχει, καὶ θέλει να ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπάει. Ἡ θέλησή του-ἀγάπη του δεν ἀποδίδεται στὴ γλωσσικὴ μας σημαντικὴ μὲ ὄρους ὅπως: προαίρεση, ἐπιλογή, ἀπόφαση, πράξη-συμπεριφορὰ (ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις παραπέμπουν νοηματικὰ σὲ ἀτομικὸ ἰδίωμα ἢ ἐγχείρημα). Ἡ θέληση-ἀγάπη-ἐλευθερία τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ *τρόπος* του να ὑπάρχει: τὸ γεγονὸς ὅτι «γεννᾷ» τὸν Υἱὸ καὶ «ἐκπορεύει» τὸ Πνεῦμα. Ὑπάρχει, ἐπειδὴ εἶναι «ὁ Πατήρ», ἐπειδὴ «γεννᾷ» καὶ «ἐκπορεύει». Δεν ὑπάρχει καταρχήν, καὶ «ἐν συνεχείᾳ» γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει, ὑπάρχει *ἐπειδὴ* γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει: ἡ πατρότητα εἶναι ὁ *τρόπος* του να ὑπάρχει, ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς ὑπαρξῆς του: «Ὁ Θεὸς ἀγάπη *ἐστὶ*» (1 *Ιωάν.* 4,16).

Όλα όσα λέμε για τὸν Θεὸ Πατέρα, τὸν *τρόπο* τῆς θείας ὑπαρξης καὶ τὸν «ὀρισμὸς» τῆς Θεότητας, τὰ συνάγουμε ἀπὸ μιὰ πολλαπλὰ μαρτυρούμενη καὶ βεβαιούμενη ἱστορικὴ ἐμπειρία — ὄχι ἀπὸ ἀφηρημένους συλλογισμοὺς μὲ μεθοδικὰ συνεπῆ ἀλληλουχία νοητικῶν ἀναγκαιοτήτων. Εἶναι στὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ («ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ») ποὺ ἀποκαλύπτεται ὁ *τρόπος* τῆς ὑπαρξης τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ *τρόπος* εἶναι ἡ «κένωσις».

Κένωση θὰ πεῖ ἄδειασμα: ἀδειάζω, ἀπαλλάσσομαι-παραιτοῦμαι-ἐλευθερώνομαι ἀπὸ κάτι. Στὴν περίπτωση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ λέμε ὅτι «ἐκένωσεν ἑαυτὸν» (Φιλιπ. 2,7) ἀπὸ τὴ θεότητά του, καὶ στὴν περίπτωση τοῦ τριαδικοῦ *τρόπου* τῆς θείας ὑπαρξης καὶ ζωῆς σημαίνουμε μὲ τὴν *κένωση* τὴν ἐκούσια παραίτηση ἀπὸ κάθε ἀτομικὴ αὐτοτέλεια τῶν ὑποστάσεων τῆς Τριάδος. Κένωση, καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις, εἶναι ἡ ἐλευθερία ἀπὸ ὅτιδήποτε μπορεῖ νὰ κατέχεται ἀτομικά, νὰ συνιστᾷ ὑπαρκτικὴ ἰδιο-κτησία, νὰ συνεπάγεται τὴν ὑπαρξη ὡς ἀτομικὴ-αὐτόνομη αὐτοτέλεια. Τὴν *κένωση* δηλώνει ὁ σαρκωμένος Υἱὸς ὅταν βεβαιώνει: *Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμὰ ἐστι... τὰ ἐμὰ (πάτερ) πάντα σὰ ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐμὰ – ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν... ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ* (Ἰωάν. 16,15 – 17,10 – 10,30 – 10,38).

Ἡ ἐκούσια *κένωση* τοῦ Υἱοῦ, ἡ ἐνανθρώπησή του, ἀποκαλύπτει-μαρτυρεῖ αὐτὸ πὺν *εἶναι* ὁ Θεός, τὸν ἄχρονο *τρόπο* τῆς ὑπαρξίης του. «Αὐτὸ» πὺν ἀποκαλύπτεται νὰ *εἶναι* ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας *τρόπος*, ἓνα *πῶς*, ὅχι ἓνα «τί» (κάτι τί, ἀτομικὴ ὄντοτητα, ὑπαρκτικὴ μονάδα συγκεκριμένης *φύσης* ἢ *οὐσίας*). Στὴν ἀρχαιοελληνικὴ θρησκεία τοῦ Δωδεκάθεου ἀναφερόμαστε στὴ *φύση* ἢ *οὐσία* τῆς θεότητος (φύση ἢ οὐσία λογικὰ δεδομένων ὑπαρκτικῶν προδιαγραφῶν) καὶ στὶς ἀτομικὲς ὄντοτικες (ὑπαρκτικὲς μονάδες) τῆς θεότητος προσδιορισμένες μὲ ὄνομα ἀτομικῆς μοναδικότητος: Ζεὺς, Ἀπόλλων, Ποσειδῶν, Ἀθηνᾶ κ.λπ.

Στὴ γλῶσσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας ὁ Θεὸς γνωρίζεται καὶ *εἶναι* ἀπροκαθόριστος ἀπὸ *οὐσία* ἢ *φύση* — ὑπαρξὴ ἀνυπότακτη σὲ λόγο-σκοπὸ-ἀνάγκη πὺν προηγεῖται καὶ τὴν προδιαγράφει. Κατὰ τὴ διατύπωση Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ὁ Θεὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας εἶναι αἷτιος καὶ τοῦ *εἶναι* (τῆς ὑπαρξίης) καὶ τοῦ *μὴ-εἶναι* (τῆς ἀνυπαρξίας), ἐλεύθερος ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἀναγκαιότητα νὰ ὑπάρχει, ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενο νὰ μὴν ὑπάρχει: *Αὐτὸς* (ὁ Θεὸς) *καὶ τοῦ μηδενὸς αἷτιος, πάντων αὐτοῦ ὑστέρων ὄντων κατὰ τὴν τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι αἰτίαν.*

Τόσο τὸ *εἶναι* (ἡ ὑπαρξὴ) ὅσο καὶ τὸ *μὴ-εἶναι* (τὸ μηδὲν) ἔπονται τοῦ Θεοῦ: μποροῦμε νὰ μιᾷμε γιὰ

ὑπαρξη ἢ γιὰ ἀνυπαρξία, ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ αἰτιώδης ἀρχὴ τοῦ ὑπάρχειν, ὁ Θεὸς ὡς αὐτοαἰτία τῆς ὑπαρξης. Κανένα αἰτιατὸ δὲν μπορεῖ νὰ προηγεῖται τῆς αἰτίας του, ἐπομένως κανένα ὑπαρκτὸ δὲν μπορεῖ νὰ προηγεῖται τῆς ὑπαρκτικῆς Αὐτοαἰτίας.

Γράφει ὁ Μάξιμος: *Αἱ στερήσεις ἐν τῷ Θεῷ εἰσιν ὑπερουσίως.*

Στερήσεις ὀνομάζουμε τὶς ἀποφατικὲς (διὰ τῶν ἀρνήσεων) προσβάσεις στὴν κατανόηση τῆς ἔννοιας «Θεός» — τὴν προσπάθεια νὰ σημάνουμε μὲ τὰ γλωσσικὰ σημαίνοντα τὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν, ἐλευθερία ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸ-ἀναγκαιότητα καθοριστικὴ τῆς ὑπαρξίης της.

Ἀποδίδουμε στὸν Θεὸ ἐπιθετικοὺς προσδιορισμοὺς ποὺ ἔχουν πρῶτο συνθετικὸ τὸ στερητικὸ α: λέμε ὅτι εἶναι ἄ-χρονος, ἄ-θάνατος, ἄ-περιόριστος, ἄ-φθαρτος, ἄ(ν)-αρχος κ.λπ. Ἀλλὰ ἡ ἄρνηση-ἀποκλεισμὸς ἐνδεχομένων τοῦ *τρόπου* μετοχῆς στὸ ὑπάρχειν δὲν ὀρίζουν ἄλλον, ἐπίσης ἀναγκαῖο *τρόπο* τοῦ ὑπάρχειν, δηλαδὴ *οὐσία*. Τὸ στερητικὸ α παραπέμπει σὲ ἐλευθερία

ἀπὸ τοὺς ὀρισμένους-ὀριοθετημένους *τρόπους*, δηλώνει τὸ *ὑπερούσιον* τοῦ Θεοῦ.

...οὔτε γὰρ ἂν εἴποιμι οὐσίαν τὴν στέρησιν, οἶον ἄναρχος, ἄφθαρτος, ἀθάνατος καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐστί. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι ταῦτα ὁ Θεός, ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτων ἐστί.

Γνωρίζουμε ἐμπειρικὰ τὸν χρόνο, τὸν διαστατὸ χῶρο, τὴν περατότητα (ἀρχὴ καὶ τέλος), τὴ φθορὰ, τὸν θάνατο. Ἀποδίδοντας στὸν Θεὸ τὴ στέρηση ὅλων αὐτῶν τῶν ὑπαρκτικῶν περιορισμῶν σημαίνουμε τὴν ἐλευθερία τοῦ ὑπάρχειν, τὴν ἐνεργὸν (ὡς *τρόπου* τῆς ὑπαρξίης) πραγμάτωση τῆς ἐλευθερίας.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ιωάν. 13, 33-35

Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Ὁ Χριστὸς ἀναγγέλλει στοὺς μαθητὲς τοῦ τὴν ἀναχώρησίν του· σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀπέρχεται. Εἶχε κιόλας πεῖ στοὺς Ἰουδαίους ὅτι πηγαίνει «κάπου», ὅπου, ὅσοι τὸν ἄκουγαν δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνει καὶ στοὺς μαθητὲς του. Ἀλλὰ στοὺς μαθητὲς προσθέτει ἀμέσως

μιαν «έντολή» πού τή χαρακτηρίζει «καινήν» — ριζικά καινούργια, διαφορετική ἀπὸ ὅ,τι ἤξεραν ὡς τώρα σὰν διδακτική παραίνεση, ἐμπιστευτική παραγγελία, ἠθικὴ προστατική: Κάτι πού ἀκολουθεῖ στὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ ὡς ἄμεση, ὀργανικὴ συνέχεια (ἄραγε ἐρμηνευτική;) τῆς ἀναφορᾶς του στὸ ἀπρόσιτο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους *ὅπου* («κάπου») πρὸς τὸ ὁποῖο πορεύεται.

Κάθε λόγος τοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ «εὐ-αγγέλιο»: Ἄγγελμα «καλὸν» (τερπνόν, εὐτυχές, ἐπιθυμητό, ὡραῖο) — καὶ αὐτὲς οἱ ποιότητες τοῦ ἀγγέλματος κυριολεκτοῦν, δηλαδὴ δὲν ἀναφέρονται σὲ ἀποσπασματικὲς καταξιώσεις (θετικὲς ἀποτιμήσεις) τῆς συμπεριφορᾶς, τοῦ χαρακτήρα, τοῦ ἥθους, ἀλλὰ στὸ κατεξοχὴν «καλόν»: στὴν ἀκεραιότητα-πληρότητα τοῦ ὑπάρχειν. Κάθε λόγος τοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ «εὐαγγέλιο», ἐπειδὴ παραπέμπει στὴ *σωτηρία* τοῦ ἀνθρώπου: στὴ δυνατότητα πρόσβασης σὲ ἐκεῖνον τὸν *λόγο-τρόπο*, πού καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο *σῶον*-ὀλόκληρον, ζωτικὰ ἀκέραιον — ἐλεύθερον ἀπὸ ὑπαρκτικούς περιορισμούς-ἀναγκαιότητες χρόνου, χώρου, φθορᾶς, θανάτου. Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος-τρόπος τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ περιορισμούς-ἀναγκαιότητες τῆς ὑπαρξῆς, εἶναι ὁ τρόπος τῆς *ἀγάπης*: ἡ ἀγαπητικὴ ὑπαρκτικὴ ἀλληλοπεριχώρηση τῶν τριῶν προσωπικῶν ὑποστάσεων τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν — εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος «ἀγάπη ἐστίν».

Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος· Κύριε ποῦ ὑπάγεις; Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι (13, 36).

Αὐτὸ τὸ ποῦ-κάπου-ὅπου πηγαίνει ὁ Χριστός, τὸ κατανοοῦμε ὡς εὐ-αγγέλιο (ἄγγελμα πληρότητας ὑπαρκτικῆς), ἂν τοῦ δώσουμε *τροπική*, ὄχι *τοπική* ἐρμηνεία: «Μεταβαίνει» ἀπὸ τὸν *τρόπο* τῆς κτιστότητας (τρόπο τῆς αἰσθητῆς, ἀτομικῆς, ὄντικῆς μονάδας ποὺ βλέπουν-ἐναντι καὶ ψηλαφοῦν οἱ μαθητὲς καὶ ἀκροατές του) στὸν *τρόπο* τοῦ ἀκτίστου: τρόπο «ὅπου» ἢ ὑπαρξή του πραγματώνεται (ὑποστασιάζεται) καὶ γνωρίζεται μόνο ὡς *σχέση* μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα — τρόπο τῆς τριαδικῆς ἀγαπητικῆς ἀλληλοπεριχώρησης τῶν ὑποστάσεων τῆς ἐνικῆς καὶ ἀναίτιας Αἰτιώδους Ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν. Ἐπιστρέφει ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς-Λόγος «εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός».

Δὲν εἶχε ἀποσπασθεῖ-ἀπομακρυνθεῖ μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν «κόλπον τοῦ Πατρός», ἀπὸ τὸν *τρόπο* τοῦ ἀκτίστου. Ἡ ὑποταγή του στοὺς ὄρους-ἀναγκαιότητες τῆς κτιστότητας ἦταν ἐθελοῦσια: ἐλεύθερη, ἀγαπητικὴ ἀνταπόκριση στὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ στὴ συνέργια τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Γι’

αὐτὸ καὶ ὅσες φορές ἔδωσε στοὺς μαθητὲς τοῦ «σημεῖα» (σημᾶδια) τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀπὸ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς κτιστότητας, αὐτοὶ περιέπεσαν σὲ κάποιου εἶδους σύγχυση, δυσκαταληψία — δυσκολεύτηκαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν: «ἔδοξαν φάντασμα εἶναι» (Μάρκ. 6, 49), ὅταν τὸν εἶδαν νὰ περπατάει «ἐπὶ τῆς θαλάσσης», «ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν» (Μάρκ. 4, 39) ὅταν κατέπαυσε τὴν τρικυμία, «πτοηθέντες καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν» (Λουκ. 24, 37) ὅταν τὸν εἶδαν ἀναστημένο. Στὸ ὄρος Θαβὼρ «ἦσαν ἔκφοβοι» (Μάρκ. 9, 6), «ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα» (Ματθ. 17, 6), «ἐφοβήθησαν ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλην» (Λουκ. 9, 34). Τὸ ἴδιον καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασίν του: «οὐδεὶς ἐτόλμα ἐξετάσαι αὐτὸν σὺ τίς εἶ, εἰδότες (ὁμῶς) ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν» (Ἰωάν. 21, 12), ἐνῶ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ τὸν ἐξέλαβε ὡς κηπουρό (Ἰωάν. 20, 15), ὁ Λουκᾶς καὶ ὁ Κλεόπας πεζοποροῦσαν μαζί του καὶ συζητοῦσαν χωρὶς νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν καὶ «ἐγνώσθη αὐτοῖς (τελικὰ) ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Λουκ. 24, 35).

Μὲ τὴν σάρκωση τοῦ Υἱοῦ δὲν ὑποτάχθηκε ὁ *τρόπος* τοῦ ἀκτίστου στὶς ἀναγκαιότητες ποὺ διέπουν τὸ κτιστό, ὁ Υἱὸς ἔκανε δικό του *τρόπο* ὑπάρξεως τὴν κτιστότητα γιὰ νὰ μεταποιήσῃ τοὺς ὑπαρκτικούς της περιορισμοὺς σὲ γεγονόδες *σχέσης* μὲ τὸν Πατέρα, σὲ ἀγαπητικὴ

αυτοπαράδοση, δηλαδή σε πληρωματική ύπαρξη και ζωή. Αυτή η «υίοθεσία» της κτιστότητας μόνο με την ένανθρώπιση του Υιού μπορούσε να συντελεστεί — από τη στιγμή που «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» (Ἰωάν. 1, 14), ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ καὶ ζωοποιεῖ «πᾶσαν σάρκα» (Πράξ. 2, 17) με τὸν τρόπο πὺ ἀγαπᾷ καὶ ὑποστασιάζει, ὡς ζῶσα προσωπικὴ ὑπόσταση, τὸν Υἱὸ — αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐαγγελικὴ ἔννοια τῆς *υἰοθεσίας*.

Βέβαια, ἡ λεκτικὴ διατύπωση (ἡ μεταφορὰ τοῦ ἀρρήτου στὴ γλωσσικὴ σημαντικὴ τοῦ κτιστοῦ), παρὰ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων σχετικότητά της, ἀπαιτεῖ ἄκρα προσοχὴ καὶ ἐπιφυλακτικότητα: ὁ Υἱὸς «γεννᾶται» ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ κτιστὸ «υἰοθετεῖται». Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι, ἡ «γέννηση» δηλώνει τὸ «ἐξ ὁμοίου τὸ ὅμοιον»: τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγάπης ὡς αἰτιώδη ἀρχὴ καὶ τοῦ «γεννῶντος» καὶ τοῦ «γεννωμένου», ἀφοῦ αὐτὴ προσδιορίζει τὴν ὑπαρκτικὴ (ὑποστατικὴ) ταυτότητα τόσο τοῦ «πατρὸς» ὅσο καὶ τοῦ «υἱοῦ». Ἐνῶ ἡ «υἰοθεσία» προϋποθέτει νοηματικὰ τὴν ἐθελούσια ἐπιλογὴ-κρίση τοῦ υἰοθετοῦντος καὶ τὴν ἐθελούσια ἀποδοχὴ-συγκατάθεση τοῦ υἰοθετουμένου. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πεῖ, ἐλεύθερα-ἐνεργὰ-ἐμπρακτα, τὸ «ναὶ» στὸν «μανικὸν ἔρωτα» τῆς πατρικῆς υἰοθεσίας. Ἡ ἔννοια «βιαίως υἰοθετηθεὶς» (με ἐξαναγκασμὸ ἢ ἐντυπωσιασμὸ ἢ πειθαρχώντας σε δεοντολογίες) εἶναι νοηματικὰ

ἀντιφατική καὶ ἐμπειρικὰ ἀνακόλουθη — γι' αὐτὸ καὶ ἐρμηνευτικὰ ἐκκρεμὴς ἢ θρησκευτική (σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς θρησκείες) δοξασία γιὰ τὴν «αἰώνια» (χωρὶς χρονικὸ πέρας) τιμωρία ὅσων ἀνθρώπων ἀρνοῦνται νὰ ἀγαπήσουν τὸν Θεὸ-Δημιουργό τους.

Λέμε: *ἀπὸ τὴ στιγμή* ποὺ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»: Εἰσάγουμε, μὲ τὴν ἔκφραση αὐτή, τὴ χρονικότητα (ἔναν ἀπὸ τοὺς τυπικοὺς περιορισμοὺς τῆς κτιστότητας) στὴν ἀχρονία τῆς Τριαδικῆς πληρότητας. Ἀλλὰ ἡ ἔκφραση εἶναι συνεπὴς στὴ λογικὴ τῆς ὑπαρκτικῆς (ὄχι βουλευτικῆς μόνο) ἐλευθερίας ποὺ προϋποθέτει ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ. Ἡ ἐνανθρώπηση δὲν ἀνήκει στὴν ἀχρονία τοῦ θεοῦ εἶναι, ὅπως δὲν ἀνήκει καὶ ἡ σάρκωση τοῦ Λόγου στὴν ἀυλία τοῦ θεοῦ εἶναι. Ὅμως ἡ γλώσσα-ἐκφραστικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναλαμβάνει μὲ ποικίλους τρόπους τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ Χριστὸς ἐνθρόνισε «τὴν πηλὸν εἰς τὸν θρόνον τῆς θεότητος». Ποὺ θὰ πεῖ ὅτι: Μὲ τὴ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ-Λόγου, τὴ διάρκεια τῆς βιοτῆς του, τὰ θαύματα-«σημεῖα» τῆς ἐλευθερίας του ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς κτιστότητας, τὸν θάνατό του καὶ τὴν ἀνάστασή του, εἰσάγεται στὴν ἀχρονία τῆς Τριαδικῆς πληρότητας τὸ «νῦν» τῆς θείας «οἰκονομίας» καὶ στὴν περατότητα τοῦ κτιστοῦ ἢ «χάρις» τῆς θείας «βασιλείας».

Ἡ καταγωγικὴ καὶ συντηρητικὴ τῶν ὑπαρκτῶν θεία «οἰκονομία» (ἢ μέριμνα-φροντίδα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμος, τὴ διακυβέρνηση-πορεία-ἐξέλιξή του) ἔχει ὡς ἄξονα τὴ σάρκωση-ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ-Λόγου. Σαρκοῦμενος ὁ ἄσαρκος καὶ ἀναφῆς ἐγκεντρίζει «πᾶσαν σάρκα» (κάθε ἔκφανση τῆς κτιστότητας: τὴν ὑλικότητα, τὸ διαστατό, τὴ χρονικότητα) στὸν *τρόπο* τοῦ ἀκτίστου, στὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τῆς ἀγαπητικῆς *σχέσης*, αὐτοπαράδοσης, αὐτοπροσφορᾶς. Μιλάμε γιὰ «ἐγκεντρισμό», γιὰ νὰ δηλώσουμε τὴ *δυνατότητα* ἐνεργοῦ ἀνταπόκρισης τοῦ λογικοῦ ὑποκειμένου τῆς κτίσης (τοῦ ἀνθρώπινου *προσώπου*) στὸ προσφερόμενο ἀπὸ τὸν Θεό, μὲ τὴ σάρκωσή του, χάρισμα. Ἡ ἀπόλυτη ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία εἶναι ὀριστικὴ τοῦ Θεοῦ πραγματικότητα, ἐνῶ γιὰ τὸν κτιστὸ ἄνθρωπο εἶναι δώρημα ἢ ἐλευθερία, ποὺ γιὰ νὰ «λειτουργήσῃ», προϋποθέτει θελητικὴ ἀπὸ τὸν κάθε ἄνθρωπο (ἐνεργὸ) ἀποδοχή.

Τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ καὶ κατεξοχὴν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασή του, εἶναι «σημεῖα»-φανερώσεις τοῦ «ἐγκεντρισμοῦ» τῆς κτιστότητας-περατότητας-ἀναγκαιότητας στὴν ἐλευθερία τοῦ Ἀκτίστου. Τὰ θαύματα-«σημεῖα» συνέβησαν ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ δηλώνουν τὴν ἀχρονία-ἐλευθερία ἀπὸ τοὺς ὅρους-

ἀναγκαιότητες τῆς κτιστότητας. Εἶναι ἓνα «νῦν», πού ὅμως εἰσάγει στοῦ «ἀεὶ» τῆς θείας ἀχρονίας. «Ἄπαξ τίκεται ἡ Παρθένος», ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν τόκο «νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὅροι», ἐσαεὶ. Τὸ κάθε γεγονὸς πού συντελέστηκε «ἐν χρόνῳ» στὴ διάρκεια τῆς «θείας ἐν Χριστῷ ἐπιδημίας», τὸ κάθε τότε «νῦν» τοῦ *τρόπου* τῆς «ἐν σαρκὶ» ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ Θεοῦ (τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανούς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας) εἶναι ἓνα γινόμενο ὑπαρκτικὸ γεγονός: ἡ *σχέση* τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα. *Σχέση* πού «γεννᾷ» τὸν Υἱὸ καὶ καθιστᾷ τὸν Θεὸ Πατέρα. *Σχέση*, πού ἡ πρόσληψη σὲ αὐτὴν «παγενοῦς τοῦ Ἀδάμ» συνιστᾷ τὴν Ἐκκλησία.

Ἔτσι τὸ «νῦν» γίνεται τὸ ἔμπρακτο «ἀμήν»: ἡ ἐν χρόνῳ πραγματοποίηση τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὴ χρονικότητα, ἡ ἐνεργὸς συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετοχή του στὸν *τρόπο* τῆς Τριαδικῆς ἐλευθερίας, *τρόπο* τῆς Ἐκκλησίας. «Ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» ἡ ἀνάσταση ἀπὸ τὴ θνητότητα γίνεται τὸ παρόν, τὸ «νῦν» καὶ τὸ «ἀμήν» στὸν εἰκονισμὸ τῆς Τριάδος, στὴν Ἐκκλησία.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΡΙΤΗ

Ιωάν. 14, 1-4:

Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν· εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν· πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν· καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ᾗτε. Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

Οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ συμβίωσαν μαζί του τρία χρόνια. Ἄκουσαν ἀπὸ αὐτὸν πολλὰ καὶ εἶδαν πολλὰ. Ἦσαν αὐτόπτες μάρτυρες τῶν θαυμάτων-«σημείων» τῆς ἐλευθερίας του ἀπὸ τῆς ἀναγκαιότητος ποὺ δεσμεύουν τὴν ὑπαρξὴ τῶν κτιστῶν ὄντων. Τὸ ὅτι εἶδαν, δὲν σημαίνει καὶ ὅτι γνώρισαν (ἢ ἔστω κατανόησαν) τὰ ὅσα

ἔβλεπαν. Καὶ νά, τώρα τοὺς βεβαιώνει ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἔχουν μπροστά τους, νὰ δοῦν καὶ νὰ ὑποστοῦν, διωγμό, βία, θάνατο. Θὰ δοῦν τὸν Δάσκαλό τους νὰ συλλαμβάνεται καὶ νὰ περιάγεται, ἀνακρινόμενος ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ καὶ τὴ ρωμαϊκὴ ἐξουσία, νὰ διαπομπεύεται μὲ ἐμπυσμους, ραπίσματα καὶ χυδαῖες λοιδωρίες, νὰ βασανίζεται μὲ σαδιστικὴ, φρικώδη φραγκέλωση, νὰ ἐκτελεῖται ἀτιμωτικὰ μὲ πολυώδυνο σταυρικὸ θάνατο σὰν κακοῦργος.

Μπροστὰ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀλγεινὰ ἐπικείμενα, ὁ Χριστὸς ζητάει ἀπὸ τοὺς μαθητές του νὰ μὴν ταραχοῦν, νὰ μὴ φοβηθοῦν, νὰ μὴν πανικοβληθοῦν. Πῶς θὰ πετύχουν αὐτὴ τὴν ἀφοβία; Ἡ ὁδὸς εἶναι μία: ἡ πίστη. Νὰ πιστεύουν στὸν Θεὸ-Πατέρα καὶ στὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸ τοῦ Πατρός. Ἡ *πίστη* ποὺ ζητάει ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς μαθητές του δὲν εἶναι ἓνα χρηστικὸ μέσο γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ ἐπερχόμενα δεινὰ, ἡ νοητικὴ καὶ ψυχολογικὴ πεποίθηση ὅτι ζοῦν μιὰν ἀναμέτρηση ἰσχύος, καὶ ὁ Θεὸς σὲ αὐτὴ τὴν ἀναμέτρηση εἶναι αὐτονόητα ἰσχυρότερος, ἄρα ἱκανὸς νὰ φυλάξει τοὺς δικούς του ἀλώβητους. Ἡ λέξη *πίστη*, στὴ γλώσσα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐ-αγγελίου της, δὲν σημαίνει ἀνταλλακτικὴ σχέση (προσφέρεις «ὀρθή» πεποίθηση – εἰσπράττεις ὡς ἀμοιβὴ τὴν προστασία), ὄχι. *Πίστη*, σημαίνει γιὰ τὴν Ἐκκλησία, *ἐμπιστοσύνη, πιστεύω*

σημαίνει *ἐμπιστεύομαι*. Στὴν ἀμοιβαιότητα τῆς ἀγάπης ὁ ἀγαπώμενος παραδίνεται στὸν ἀγαπῶντα, ὅπως παραδίνεται τὸ βρέφος στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του, «ὅπως παραδίνεται ὁ νεκρὸς γιὰ νὰ τὸν πλύνουν».

Ἐπομένως ἡ προστακτικὴ «πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε», μεταφράζεται: ἐμπιστευθεῖτε τὸν Θεὸ Πατέρα, ἐμπιστευθεῖτε καὶ τὸν «χριστὸν τοῦ Θεοῦ», τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱό του. Ἐμπιστευθεῖτε, ὅχι μὲ χρηστικὴ σκοπιμότητα γιὰ νὰ φυλαχθεῖτε ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ νομοτελειακὰ συνοδεύουν τὸν ἀτομοκεντρικὸ *τρόπο* τῆς κτιστότητας. Ἐμπιστευθεῖτε μόνο γιὰ τὴ ζωοποιὸ ἀγάπη, μόνο γιὰ τὸν πόθο τοῦ *τρόπου* τῆς πατρικῆς ἐλευθερίας. Ὁ *τρόπος* τῆς κτιστότητας, μὲ ὅσα «δικαιώματα» κι ἂν θωρακίσαι τὸ ἄτομο, μὲ ὅσες ἀρματωσιεὺς αὐτοπροστασίας κι ἂν τὸ ἐξοπλίσαι, τὸ ὀδηγεῖ νομοτελειακὰ στὴ φθορὰ καὶ στὸν θάνατο — ἡ περιορισμένη (κλεισμένη σὲ ὅρια) ὕπαρξι εἶναι ὑποταγμένη στὴ νομοτέλεια ποὺ διέπει κάθε αἰτιατό, κάθε ὑπαρκτὸ ποὺ ἔχει τὴν αἰτία του ὅχι στὸν ἑαυτό του ἀλλὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ἀντίθετα, ὁ *τρόπος* τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ χάρισμα νὰ αὐτεγκαταλειφθεῖ ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κρατούμενα ιδιοτέλειας, (μέσα ἀπὸ ποικίλους σταυρούς, διωγμούς, θρυμματισμούς τῶν ἐγωτικῶν ἀντιστάσεων), στὸν «μανικὸν ἔρωτα» ποὺ ἔχει

γι' αὐτὸν ὁ Θεός, Νυμφίος καὶ Ἐραστής τοῦ προσώπου
του.

Ζητάει ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς μαθητές του νὰ τὸν
ἐμπιστευθοῦν δίνοντάς του τὴν ἀγάπη τους, ὅχι γιὰ νὰ
ζήσουν ἀνετότερα τὴ βραχεία διάρκεια τῆς κτιστῆς
ὑπαρξῆς τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ μεταποιήσουν τὴ δεδομένη
καὶ περιορισμένη ὑπαρξή τους σὲ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε
περιορισμὸ ἀγαπητικὴ *σχέση* μὲ τὸν Πατέρα. Νὰ
ἀνταποκριθοῦν μὲ τὴν ἀγάπη τους στὸν ζωοποιὸ ἔρωτα
τοῦ Πατρὸς γιὰ τὸ πρόσωπό τους.

Προσθέτει ὁ Χριστὸς ὅτι στὸν *τρόπο* τῆς ἀγαπητικῆς
ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ Πατρὸς ὑπάρχουν πολλοὶ
«τόποι»-«μοναὶ πολλαὶ εἰσιν». Στὴ μία «οἰκία», στὸν
ἀγαπητικὸ *τρόπο* τοῦ Πατρὸς, περιλαμβάνονται
ἀπεριόριστοι δυνατότητες σχέσεων υἰότητας, πὺ δὲν
ταυτίζονται μὲ τὴν ἄχρονη υἰότητα τοῦ Μονογενοῦς
Λόγου. Ἐκείνη, ἡ σχέση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ μὲ τὸν
Πατέρα, συγκροτεῖ τὴν Αἰτιώδη Ἀρχὴ τοῦ ὑπάρχειν, ἡ
σχέση υἰότητας τοῦ Πατρὸς μὲ κάθε ἀνθρώπινο
πρόσωπο, πὺ ἔμπρακτα θὰ τὴ θελήσει, συνιστᾷ τὸ
σκοπούμενο τέλος (στόχο) τοῦ ὑπάρχειν. Συγκροτοῦνται
οἱ πολλαπλὲς σχέσεις υἰότητας μὲ τὸν Πατέρα ἀπὸ τὸ

συν-εἶναι μετὰ τοῦ Υἱοῦ, τῇ συνύπαρξιν σὲ ἐνιαῖο «σῶμα»: τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνύπαρξιν καὶ μετοχικὴ ἀλληλο-περιχώρηση τὴν πραγματοποιούμενη «ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου».

Ὁ Χριστὸς ἀναγγέλλει στοὺς μαθητὲς τοῦ ὅτι θὰ «ἀπέλθῃ» γιὰ σύντομο χρόνο («μικρὸν»): δὲν θὰ εἶναι μαζί τους. Θὰ λείψει ὡς αἰσθητὴ παρουσία, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ «τόπον» γι' αὐτοὺς «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός» του. Μόνο ἐὰν «ἀπέλθῃ», θὰ εἶναι δυνατό νὰ ξαναέρθῃ («πάλιν ἔρχομαι») καὶ νὰ τοὺς πάρῃ μαζί του («παραλήψομαι πρὸς ἑμαυτὸν»), γιὰ νὰ ὑπάρχουν ἀδιατάρακτα μαζί του.

Γιὰ νὰ συντελεστεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἡ πρόσληψη τῶν μαθητῶν στὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τοῦ Υἱοῦ πρέπει νὰ πραγματωθεῖ ὀλοκληρωμένα ἡ πρόσληψη τοῦ συνόλου *τρόπου* τῆς κτιστότητας: νὰ προσληφθεῖ στὴ σάρκα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ ἡ θνητότητα τῆς ἀνθρώπινης σάρκας — νὰ βιώσῃ ὁ Χριστὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ θανάτου. *Προσέλαβε* ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τὴν ἀνθρώπιν ὑπαρξιν σημαίνει: ἔγινε *κατὰ πάντα* ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ εἶναι πρόσωπο τῆς Τριαδικῆς Θεαρχίας. Ἐνανθρώπησε γιὰ νὰ «ἐγκεντρίσῃ» τὸν *τρόπο* τῆς

κτιστότητας (τὴν ἀτομικότητα, τὴ χρονικότητα, τὸ διαστατό, τὴ φθορά, τὴν ὀδύνη, τὸν θάνατο) στὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τῆς Αὐτοαιτίας.

Τὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη *προσωπικὴ* ὕπαρξις, δημιουργημένη «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ, (γι' αὐτὸ *προσωπικὴ*), προσελήφθη ἀπὸ τὸν Υἱὸ γιὰ νὰ γίνεи δυνατὴ ἡ *θέωσις* τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία στόχευε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δημιουργώντας τὸν ἄνθρωπο — στόχευε στὴ δυνατότητα-ἐλευθερία μετάβασης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» στὸ «καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ». Μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του ὁ Υἱὸς καὶ τὴν παράδοση τῆς ἐλευθερίας του στὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός, μεταποίησε κάθε πτυχή τοῦ *τρόπου* τῆς κτιστότητας, ἐπομένως καὶ τὸν θάνατο, σὲ ὑπαρκτικὴ πραγματικότητα *σχέσης* τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα.

Ὡς ἄνθρωπος ὁ Υἱός, ὡς Χριστὸς Ἰησοῦς, κατέστησε τὸν θάνατο ἐλεύθερη ἀποδοχή, συντονισμό τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ σαρκωμένου Υἱοῦ μὲ τὸ ἐλεύθερο θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός. Καὶ ὁ πιὸ ἐνάρετος ἄνθρωπος δὲν μποροῦσε νὰ καταργήσῃ μὲ τὴν ἀρετὴ του τὸν θάνατο, τὸν καθήλωνε στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ θανάτου ἡ κτιστὴ ὑπαρκτικὴ του πραγματικότητα, ὁ αἰτιατὸς (καὶ ὄχι αἰτιώδης) χαρακτήρας τῆς ὕπαρξός του. Μόνο ἡ ἐλευθερία τῆς ἀγάπης τοῦ Υἱοῦ γιὰ τὸν Πατέρα

(αιτιώδης ἀρχὴ τοῦ ὑπάρχειν) μπορούσε νὰ ἐνανθρωπήσει καταλύοντας τὸν ὑπαρκτικὸ ἀτομοκεντρισμὸ τῆς κτιστότητας («λύσας τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ καὶ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρα ἓν» – *Ἐφεσ.* 2, 14): Μετάλλαξε ὁ Χριστὸς τὸν θάνατο ἀπὸ ἀδήριτη (καταγωγικὴ τοῦ κτιστοῦ) ἀναγκαιότητα σὲ ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία ἀγαπητικῆς σχέσης, θρίαμβο ζωῆς ἀκατάλυτης.

Ἐλευθέρωσε ὁ Χριστὸς τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ὑπαρκτικὴ περατότητα τοῦ κτιστοῦ. Καὶ πραγμάτωσε αὐτὴ τὴν ἀπελευθέρωση «κενούμενος» (ἀδειάζοντας) ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ κάθε ἀπαίτηση ἀπεριόριστης ὑπαρξέως, παραδιδόμενος στὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς, κάνοντας τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς δικό του θέλημα. Ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὴ του εἶναι *σχέση* μετὸν Πατέρα, ὑπάρχει *ἐπειδὴ* εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς. Ἀλλὰ «γενόμενος ἄνθρωπος» (ἐνανθρωπήσας ὁ Υἱὸς Λόγος) προσέλαβε καὶ τὴ θέληση-ὁρμὴ ἀτομικῆς ὑπαρκτικῆς αὐτονομίας τοῦ κτιστοῦ, πηγὴ τοῦ ἔμφυτου σὲ κάθε ἔμβιο κτιστὸ φόβου τοῦ θανάτου. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὁρμὴ τῆς ὑπαρκτικῆς αὐτονομίας «κενοῦται» ὁ Χριστὸς, ἐλευθερώνεται (καὶ ἐλευθερώνει τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ αὐτὴν) χωρὶς νὰ τὴν καταργεῖ, χωρὶς νὰ τὴν ἐξαλείφει: Ἄν τὴν καταργοῦσε, θὰ ἔπαυε ἡ ἀποδοχὴ τοῦ θελήματος ἀγάπης τοῦ Πατρὸς νὰ εἶναι θρίαμβος τῆς

ἀγαπητικῆς ἐλευθερίας τοῦ Υἱοῦ (καὶ στὴ συνέχεια, τῶν «μελῶν» τοῦ «σώματός» του).

Βιώνει λοιπὸν ὁ σαρκωθεὶς Υἱός, Ἰησοῦς ὁ Χριστός, μὲ πανικὸ καὶ ἀγωνία (ὅπως κάθε ἔμβιο κτιστὸ) τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἐπερχόμενου θανάτου: «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο... πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ’ ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω... ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν» (Λουκ. 22, 42-44). —«Ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ’ ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ’ οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ εἴ τι σύ» (Μάρκ. 14, 36). —«Λέγει τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς· περίλυπός ἐστι ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου... καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων· πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ’ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σύ... Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων· πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ’ ἐμοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸ πῶ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου» (Ματθ. 26, 38-43).

Ὅχι μόνο βιώνει ρεαλιστικότερα ὡς ἄνθρωπος τὸν τρόπο καὶ τὴν ἀγωνία μπροστὰ στὸν θάνατο, ἀλλὰ βιώνει ἐπίσης καὶ τὴν τυπικὰ ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιὰ μιὰ ἀγαπητικὴ συμπαράσταση, φιλικὴ παρουσία, στοργικὴ ἐγγύτητα αὐτὴ τὴν ὥρα τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ τρόμου. Καὶ

δὲν τὴν ἔχει μιὰ τέτοια συμπαράσταση. Τρεῖς φορές ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸν πανικὸ τῆς προσευχῆς του καὶ ζητάει ἀπὸ τοὺς μαθητές του νὰ ἀγρυπνήσουν μαζί του. Καὶ τοὺς βρίσκει νικημένους ἀπὸ τὸν ὕπνο: «ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι» (*Ματθ.* 26, 43 – *Μάρκ.* 14, 40 – *Λουκ.* 22, 45: «εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης»). Βιώνει ἀπαρηγόρητη τὴν τρομακτικὴ αἴσθηση μοναξιᾶς καὶ ἐγκατάλειψης ποὺ συνοδεύει τὴ συνείδηση τοῦ ἐπικείμενου θανάτου.

Ἡ Ἐκκλησία καταθέτει μέσα στὴν Ἱστορία τὴν ἐμπειρικὴ (ὄχι ἀπλῶς κηρυγματικὴ) μαρτυρία τοῦ εὐ-αγγελίου τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ θανάτου. Ἐμπειρικὴ μαρτυρία εἶναι ἡ θριαμβικὴ, ψηλαφητὴ χαρὰ τῆς Γιορτῆς, ἡ πανήγυρις τῆς Ἐκκλησίας, στὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων, γιὰ τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ποὺ καταργοῦν τὸν θάνατο. Ἡ πραγματικότητα τῆς κατάργησης μαρτυρεῖται ὄχι ὡς «πεποίθηση», ὄχι ὡς συλλογιστικὴ ἢ ψυχολογικὴ βεβαιότητα — οἱ ἰδεολογίες καὶ οἱ ψευδαισθήσεις δὲν γεννᾶνε ἱστορικὴ σάρκα πολιτισμοῦ, καινοτόμο ἐκφραστικὴ Τέχνης (ποιητικὴ, μουσικὴ, ζωγραφικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, δραματοουργίας

έκφραση), μόνο ή έμπειρία τής χαρᾶς, τής «λαμπρᾶς πανηγύρεως».

Μιλᾶμε γιά δῶρο, ὄχι γιά ἀναγκαιότητα. Ἄν ή κατάργηση τοῦ θανάτου, ή εἴσοδος τοῦ ἀνθρώπου στή χαρισμένη («κατά Χάριν») υἰότητα ἦταν μιὰ ἀδήριτη, ἐρήμην τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκαιότητα, τὸ δῶρο θὰ ἦταν ἄδωρο. Αὐτὸ ποὺ κατάργησε ὁ ἐκούσιος θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ή νομοτελειακὴ (γιά τὸ κτιστὸ) ἀναγκαιότητα τοῦ θανάτου. Κατάργησε τὸν θάνατο, ὄχι γιά νὰ ἐπιβάλλει μιὰν ἄλλη ἀναγκαιότητα, ὑποχρεωτικῆς ἀθανασίας, ἀλλὰ γιά νὰ χαρίσει στὸν ἄνθρωπο τὴ δυνατότητα τῆς ἐκούσιας *υἰότητας*: Νὰ ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ νὰ θέλει νὰ ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἀγαπάει. Ὁ Θεὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι (αὐτοαἰτία καὶ αἰτία τοῦ ὑπάρχειν), ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἀθάνατος, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἐλεύθερος. Μιὰ ὑποχρεωτικὴ ἀθανασία εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ κόλαση, καὶ ή μόνη μὴ-κόλαση ποὺ μπορεῖ νὰ συλλάβει ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι νὰ ὑπάρχεις, ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλεις νὰ ὑπάρχεις, μὲ πληρέστερη χαρὰ τῆς ὑπαρξης τὸν ἔρωτα.

Νὰ ἐπαναλάβουμε ἐμφατικά: Κατάργηση τοῦ θανάτου σημαίνει ὄχι μιὰ δεδομένη ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ μιὰ χαρισμένη δυνατότητα ἐλεύθερης ἀποδοχῆς καὶ πραγμάτωσης τοῦ χαρίσματος. Ὁ θάνατος συνεχίζει, καὶ μετὰ τὸν θάνατο-ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, νὰ εἶναι

ἀναγκαιότητα για κάθε κτιστή ὕπαρξη καὶ νὰ βιώνεται μὲ πανικὸ καὶ τρόμο. Ὅμως τώρα ὑπάρχει ἔνσαρκος στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὁ *τρόπος* ποὺ μεταβάλλει τὴν ἀναγκαιότητα σὲ ἐλευθερία καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ἡ *κένωση*, τὸ ἄδειασμα, ὄχι χωρὶς φόβο καὶ πανικό, ἀπὸ τὴ θέληση-ὁρμὴ τῆς αὐθυπαρξίας, ἀπὸ τὴν ἐγωτικὴ ἀντίσταση ἐμμονῆς στὸν ἀτομοκεντρισμὸ τῆς κτιστότητας. Ἡ γλωσσικὴ-νοηματικὴ σημαντικὴ τοῦ *τρόπου* τῆς *κένωσης* συνοψίζεται στὴ φράση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα: «πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σύ».

Αὐτὸ τὸ «θέλω» δηλώνει μιὰν αὐτοπαράδοση, ποὺ μόνο ἐλεύθερη, δηλαδὴ ἐρωτικὴ (πόθου καὶ λατρείας) μπορεῖ νὰ εἶναι — κάθε ἰδιοτελὲς σκοπιμότητα ἀτομικῆς σωτηρίας θὰ τὴν ἀκύρωνε. Δηλώνει παραίτηση ἀπὸ τὴν ὁρμὴ αὐτοζωίας ποὺ συντηρεῖ τὸ κτιστὸ στὴν ἐφήμερη ὕπαρξί του. Καὶ ἡ θελητικὴ ἐτοιμότητα γι’ αὐτὴ τὴν ὑπαρκτικὴ αὐτοπαραίτηση βρίσκει στὸν φυσικὸ θάνατο τὴν ὀλοκληρωμένη πραγμάτωσή της: τὴν ἀπόσβεση-κένωση ἀπὸ τὴν ὁρμὴ ὑπαρκτικῆς αὐτοτέλειας τοῦ κτιστοῦ (ὁρμὴ αὐτοσυντήρησης, ὁρμὴ κυριαρχίας, ὁρμὴ τῆς ἡδονῆς), ἐπομένως τὴν ἐτοιμότητα ἀποδοχῆς τοῦ δώρου τῆς «ωἰοθεσίας».

Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ «μπόλιασε» τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸν *τρόπο* τῆς Θεαρχικῆς Τριάδος: Μπορεῖ καὶ ὁ

ἄνθρωπος τώρα νὰ ὑπάρχει ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ νὰ θέλει νὰ ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπάει. Ὁ φυσικὸς θάνατος, ὁ τόσο τρομακτικὸς, ὁ ἀνυπόφορος γιὰ τὴν κτιστὴ ὑπαρξή μας, νικιέται· πὺν θὰ πεῖ: μεταβάλλεται σὲ δυνατότητα ἀπόσβεσης, μηδενισμοῦ τῆς κτιστῆς μας ὄντοτητας, προκειμένου νὰ «μεταβοῦμε» οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ὑπαρξη, τὴ δεσμευμένη στουὺς περιορισμοὺς τοῦ κτιστοῦ, στὴν ὑπαρξη πὺν πραγματώνεται ὡς ἀπεριόριστη ἐλευθερία *σχέσης-ἀγάπης-ἔρωτα* — πραγματώνεται μὲ τὸν *τρόπο* τοῦ ἀκτίστου. Τὸ ἴδιο αὐτό, πάντοτε τρομακτικὸ καὶ ἀνυπόφορο γεγονὸς τοῦ θανάτου (ἢ ὑπαρκτικὴ κένωση-ἀπόσβεση-μηδενισμὸς τῆς κτιστῆς μας ὄντοτητας) μπορεῖ, μὲ τὴν ἀσκημένη στὴ διάρκεια τοῦ βίου ἐλεύθερη θέληση τοῦ ἀνθρώπου ἢ μὲ πληρωματικὴ ἀναλαμπὴ τῆς τελευταίας στιγμῆς (ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ συσταυρωμένου μὲ τὸν Χριστὸ ληστῆ), νὰ κάνει πράξη, ἔργο, ὑπαρκτικὸ ἐνέργημα τὴν ὀλοκληρωτικὴ παράδοση-αὐτεγκατάλειψη τοῦ ἀνθρώπου στὸν «μανικὸν ἔρωτα» τοῦ Θεοῦ Πατρὸς γιὰ τὸ πλάσμα του.

Ἐμεῖς «οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι», ὅταν βλέπουμε ἕναν συνάνθρωπό μας νὰ πεθαίνει, πιστοποιοῦμε τὴν ὀριστική, τελειωτική ἀπόσβεση τῶν ὑπαρκτικῶν του ἐνεργημάτων — τελειώνει ἀμετάκλητα ἡ κίνησις καὶ κάθε αἴσθησις, ὁ λόγος, ἡ σκέψις, ἡ φαντασία, ἡ βούλησις, ὅλες οἱ βιολογικὲς λειτουργίαι. Τὸ ἴδιο αὐτὸ ρεαλιστικότερο θέαμα ἀντίκρισαν καὶ οἱ αὐτόπτες μάρτυρες τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ θάνατος, ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπόσβεσις τῶν ὑπαρκτικῶν ἐνεργημάτων τῆς κτιστότητας ἦταν τὸ γεγονὸς τῆς κατάφασχης, τὸ «ἀμὴν» τοῦ Χριστοῦ στὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός, δὲν μπορούσε, βέβαια, νὰ πιστοποιηθεῖ αἰσθητὰ — συνιστοῦσε (καὶ μπορεῖ ἀπὸ τότε νὰ συνιστᾷ γιὰ κάθε ἄνθρωπο) ὑπαρκτικὸ γεγονὸς ἐλεύθερο ἀπὸ τοὺς ὅρους τῆς κτιστότητας.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ιωάν. 14, 4-7

(Λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς:) Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε. Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς· Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Εἰ ἐγνώκετέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκετε ἅν. Καὶ ἅπ' ἅρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.

Ὁ Θωμᾶς ἐκφράζει ἐδῶ τὴν εἰλικρινή ἀντίδραση τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου: «Ἀφοῦ δὲν ξέρουμε, Κύριε, ποῦ πηγαίνεις, πῶς εἶναι δυνατό νὰ ξέρουμε τὴν ὁδὸν ποῦ ὁδηγεῖ σὲ αὐτὸ τὸ ἄγνωστο ποῦ;» Καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ ἔρχεται ἀμέσως: Αὐτὸ τὸ ποῦ στὸ ὅποιο ὁ ἴδιος πηγαίνει, τὸ ἀγνοεῖ ὁ Θωμᾶς, ἐπειδὴ περιμένει νὰ τοῦ

ὕποδειχθεῖ ὡς *τόπος*, ἐνῶ πρόκειται γιὰ *τρόπο*. Καὶ τὴν *ὁδό*, τὸ *πῶς* φτάνει κανεὶς σὲ αὐτὸν τὸν *τρόπο*, τὸ ἔχει μπροστά του, ὁρατό, ἔνσαρκο, ψηλαφητό.

«Ὑγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ», ἀπαντάει ὁ Χριστὸς στὸν Θωμᾶ. Εἶμαι καὶ ἡ ὁδὸς καὶ ἡ κατάληξη τῆς ὁδοῦ, καὶ τὸ *πῶς* καὶ τὸ *ποῦ*. «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι’ ἐμοῦ». Τὸ *ποῦ* εἶναι τὸ *ἔρχεσθαι* πρὸς τὸν Πατέρα: ὁ πάντοτε πληρούμενος καὶ οὐδέποτε τελειούμενος *τρόπος* ὑπαρκτικῆς ἀλληλοπεριχώρησης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τοῦ Πατρὸς, ἡ ὄντως ζωὴ, ἡ μοναδικὴ ἀλήθεια ζωῆς ἀπεριόριστης, ἀπερίτμητης, ἐλευθέρης ἀπὸ κάθε ἀναγκαιότητα. Σὲ αὐτὸν τὸν *τρόπο* «ἔρχεται» τώρα ἐνανθρωπήσας ὁ Υἱός, ἔρχεται — ὅταν μιλάει στὸν Θωμᾶ δὲν ἔχει ἀκόμα «φθάσει»: τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς εἶναι νὰ «πληρώσει»-ἐκπληρώσει ὁ Υἱὸς «πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν», ὁλόκληρο τὸ ἔργο ποὺ ἀνέλαβε μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ (τὸ σχέδιο-λειτουργημα-ἀποστολή) εἶναι νὰ δώσει σὺς κτιστὲς ὑπάρξεις τὴ δυνατότητα ἐλευθερίας ἀπὸ τοὺς ὑπαρκτικούς περιορισμούς τῆς κτιστότητας, ἐλευθερίας ἀπὸ τὸν θάνατο. Νὰ γίνεи καὶ ὁ θάνατος *σχέση* μὲ τὸν Πατέρα: «κένωση»-ἄδειασμα ἀπὸ τὴ θέληση-ὁρμὴ ὑπαρκτικῆς αὐτονομίας τῆς κτιστῆς ἀτομικότητος, ἐρωτικὴ αὐτοπαράδοση στὴν ὄντοποιὸ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς.

Ἐγὼ εἶμαι ὁ *δρόμος*, βεβαιώνει τὸν Θωμᾶ ὁ Χριστός, εἶμαι τὸ *πῶς* τῆς ἀλήθειας, δηλαδή τοῦ πληρώματος τῆς ζωῆς. Ἡ ἀλήθεια ποὺ πραγματώνεται μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ, δὲν εἶναι μιὰ ὀρθή-ἔγκυρη πληροφόρηση περὶ τοῦ «νοήματος» (αἰτίας καὶ σκοποῦ) τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ γεγονὸς τῆς ἀπεριόριστης, ἐλεύθερης ἀπὸ ἀναγκαιότητες ζωῆς, ὁ *τρόπος* πραγμάτωσής της. Ζωὴ (αἰτιώδης ἀρχή, πληρωματικὴ ὀλοκλήρωση καὶ σκοπούμενο τέλος τοῦ ὑπάρχειν) εἶναι ὁ Πατήρ, καὶ «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ» εἶπε ὁ Χριστός — ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ *τρόπος* ποὺ φανερώνει τὸ *πῶς* τῆς ἀλήθειας, ὁ *δρόμος* ἀπὸ τὸν ὁποῖο φτάνει ὁ ἄνθρωπος στὴν ὑπαρκτικὴ πληρότητα τῆς *σχέσης* μὲ τὸν Πατέρα.

Στὸ πρόσωπο τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ, μποροῦμε οἱ ἄνθρωποι νὰ δοῦμε καὶ νὰ ψηλαφήσουμε ἔνσαρκο τὸ *πῶς* (τὴν *ὁδὸ*, τὸν *τρόπο*) μετοχῆς τοῦ κτιστοῦ στὴν ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τοῦ Ἀκτίστου. Καὶ ἡ ὁδὸς αὐτὴ εἶναι ἡ *κένωση*: ἡ παραίτηση ἀπὸ τὸν *τρόπο* τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, τῆς ὑπαρκτικῆς αὐτοτέλειας τοῦ κτιστοῦ. Νὰ ὑπάρξει ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ βιολογικὴ ὀρμὴ-ἀναγκαιότητα τοῦ ἀτομικῶς ὑπάρχειν. Νὰ ὑπάρξει ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ νὰ θέλει νὰ ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπάει. Νὰ ὑπάρχει μὲ τὸν *τρόπο* (τὴν *ὁδὸ*, τὸ *πῶς*) τῆς υἰότητας τοῦ Υἱοῦ, τὸν

τρόπο τῆς θεαρχικῆς Τριάδος, *τρόπο* τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Τριαδικοῦ *τρόπου*, «ἐνδυση τοῦ θνητοῦ με ἀφθαρσία» (1Κορ. 15, 53), ἦταν τὸ ἔργον, ὁ δέδωκε τῷ Υἱῷ ὁ Πατήρ («τὸ ἔργον ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω» – Ἰωάν. 17, 4): νὰ «ἐγκεντρίσει» τὸ κτιστὸ στὸν *τρόπο* τῆς ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου.

Μὲ τὴ νοο-τροπία (τρόπο-τοῦ-νοεῖν) τῆς κτιστῆς φύσης μας καταλαβαίνουμε, ἀναπόφευκτα, τὴν *κένωση* σὰν βουλευτικὴ κυρίως συγκατάθεση, προῖδον νοητικῆς-ψυχολογικῆς (συναισθηματικῆς προπάντων) ἐτοιμότητος, πάντοτε (ἴσως) μὲ ἀνεπίγνωστη ἀλλὰ δεδομένη τὴν ἔγνοια γιὰ τὴν ἀτομικὴ σωτηρία-ἐξασφάλιση. Σίγουρα ἡ *κένωση* δὲν ἐξαντλεῖται βιωματικὰ σὲ αὐτὸ τὸ πεδίο. Οἱ μόνες ἀναλογικῆς συσχετίσεις μὲ ἐμπειρικὰ δεδομένα τῆς ὑπαρκτικῆς μας κτιστότητος θὰ μπορούσαν (ἴσως) νὰ ἀντληθοῦν ἀπὸ τὴ μητρικὴ καὶ πατρικὴ αὐτοπαραίτηση καὶ αὐτοπροσφορά: Ἡ μάνα καὶ ὁ πατέρας ἀδειάζουν ἀπὸ τὸ ἐγὼ τους, ξενοχτοῦν, κοπιάζουν, θυσιάζονται γιὰ τὰ παιδιὰ τους ἐντελῶς αὐτονόητα, δίχως τὸ ἐλάχιστο ἵχνος λογιسمοῦ ὅτι εἶναι ἀξιόμισθος οἱ πράξεις τους. Σίγουρα, ἡ γονεϊκὴ φροντίδα ἔχει καὶ χαρακτήρα βιολογικῆς ἀναγκαιότητος, εἶναι γνώρισμα ποὺ χαρακτηρίζει ὅλα τὰ θηλαστικά. Ἀλλὰ μόνο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἔχει συνείδηση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἐνστίκτου καὶ

στην αγαπητική ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα, ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἐγωκεντρικὴ ἡδονὴ τῆς σκοπούμενης ἀξιομισθίας.

Κένωση εἶναι νὰ παραδινόμαστε στὸν θάνατο μὲ ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πατέρα. Ὅχι μὲ ιδιοτελὴ ἐμπιστοσύνη, ὅχι καταφεύγοντας στὴν ἐμπιστοσύνη προκειμένου νὰ εἰσπράξουμε ἀτελεύτητη παράταση ἐπιβίωσης τοῦ ἐγὼ μας. Νὰ παραδινόμαστε μόνο ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ εἶναι: πατέρας, νυμφίος, ἐραστὴς μανικότατος τοῦ *προσώπου* μας, τῆς ὑπαρκτικῆς μας ταυτότητας καὶ περιπέτειας. Τὸ γεγονὸς τῆς αὐτοπαράδοσης μὲ τὸν θάνατο στὴν ἀγάπη τοῦ Πατέρα συνοψίζεται στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, πρὶν ξεψυχήσει πάνω στὸν σταυρό: «Πάτερ, εἰς χεῖρας σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμα μου». *Πνεῦμα* εἶναι ὅ,τι ὀνομάζουμε καὶ *πρόσωπο*: ἡ ἐνεργούμενη ὑπαρκτικὴ ἑτερότητα καὶ μοναδικότητα, ἡ ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου — «ἡ λέξις τείνει πάντοτε νὰ προσδιορίσει τὸ οὐσιῶδες καὶ ἀσύλληπτο στοιχεῖο μιᾶς ὑπαρξης, αὐτὸ ποὺ τὴν κάνει νὰ ζεῖ καὶ αὐτὸ ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτὴν ἄθελά της, αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὸ πιὸ γνήσιο εἶναι της καὶ αὐτὸ ποὺ οὔτε ἡ ἴδια δὲν μπορεῖ νὰ ἐξουσιάσει» (*Vocabulaire de Théologie Biblique*, τοῦ Xavier LÉON-DUFOUR).

Κένωση λοιπὸν θὰ πεῖ: παραδίνω τὸ πνεῦμα μου, τὸν ἑαυτό μου, τὴν ὕπαρξή μου στὸν Θεό. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ αὐτοπαράδοση δὲν εἶναι ἀτομικὸ κατόρθωμα τοῦ ἀνθρώπου — ἂν μποροῦσε νὰ εἶναι, θὰ περίττευε ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀντὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία θὰ χρειαζόμασταν ἀπλῶς μιὰ θρησκεία ποὺ νὰ ἡθικολογεῖ γιὰ νὰ μᾶς διδάξει τὴ γυμναστικὴ τῆς αὐτοπαραίτησης. Ἡ μετατροπὴ τῆς ἀδήριτης (λόγῳ κτιστότητας) ἀναγκαιότητας τοῦ θανάτου σὲ ἐλεύθερη, ἀγαπητικὴ αὐτοπαράδοση τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεό, εἶναι μιὰ καινούργια, ἐπιπλέον ὑπαρκτικὴ δυνατότητα ποὺ προσέδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση ὁ Υἱὸς μὲ τὴ σάρκωσή του καὶ τὸν σταυρικὸ του θάνατο: Νὰ μπορεῖ κάθε ἄνθρωπος, νὰ μεταποιεῖ τὸν φυσικὸ (τῆς φύσης του) θάνατο σὲ ζωτικὴ καὶ ζωοποιὸ *σχέση* μὲ τὸν Πατέρα — *σχέση* ποὺ ἐνεργεῖται πιά ὄχι μὲ τὶς ἐνέργειες τῆς κτιστῆς ἐφήμερης φύσης, ἀλλὰ μὲ τὶς ἐνέργειες τῆς *Χάρης*: Χάρη-χάρισμα εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς, ἡ ἴδια ποὺ *ὑποστασιάζει* (κάνει πραγματικὴ ὕπαρξιν) τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ζωοποίησε τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ, ἐπειδὴ ἐλεύθερα ὁ Ἰησοῦς ἀνταποκρίθηκε σὲ αὐτὴ τὴν ἀγάπη «κενούμενος» (ἀδειάζοντας) ἀπὸ τὴν φυσικὴ ὁρμὴ τοῦ κτιστοῦ γιὰ αὐτοζωία. Νὰ *ἀναστηθεῖ* ἡ ἀνθρώπινη σάρκα, σημαίνει

να υπάρξει τὸ κτιστὸ ἐλεύθερο ἀπὸ τὴν κτιστότητά του, να εἶναι ἡ φθαρτὴ καὶ θνητὴ σάρκα ἄφθαρτη καὶ ἀθάνατη, συντονισμένη μὲ τὸ «ἁμὴν» τοῦ Χριστοῦ, τὸ ναὶ τῆς ἐλευθερίας-ἀγάπης τοῦ Υἱοῦ.

Προσθέτει ἀπαντώντας στὸν Θωμᾶ ὁ Χριστός: *εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν, καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.* Ἄν εἴχατε γνωρίσει ἐμένα, θὰ εἴχατε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου. Καὶ τώρα πιά τὸν γνωρίζετε καὶ τὸν ἔχετε δεῖ. Ἡ πρώτη φράση εἶναι ἓνας ὑποθετικὸς λόγος ποὺ συμπεραίνει τὴν ἀγνωσία τῶν μαθητῶν γιὰ τὴν ὁδὸ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγνωσία γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα. Ἡ δευτέρα καταφατικὰ βεβαιώνει ὅτι «ἀπὸ τώρα» (*ἀπ' ἄρτι*) κάτι ἀλλάζει ριζικά: Θὰ γνωρίζουν πιά οἱ μαθητές, θὰ «ἔχουν δεῖ», καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Ποιὸς παράγων ἢ ποιό γεγονός πρόκειται νὰ μετατρέψει τὴν ἀγνωσία τῶν μαθητῶν σὲ γνώση;

Ἡ μετατροπὴ θὰ συντελεστεῖ μὲ τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς «ἀπέρχεται»: *Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω* (Ἰωάν. 16, 7). Οἱ μαθητές θὰ γνωρίσουν τὸν Υἱὸ καὶ τὸν Πατέρα μὲ τὴν αὐτοπαράδοση τοῦ Χριστοῦ στὸν θάνατο. Ὁ Χριστός, ὁ ἔνσαρκος Υἱός, εἶναι ὁδός, ἀποκάλυψη τοῦ

τρόπου τῆς Υιότητος: Δὲν ὑπάρχει καθεαυτὸν, ὥς ὄντοτητα-ἀτομικότητα, ὑπάρχει μόνο ἀγαπώμενος ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀγαπώντας τὸν Πατέρα. Παραδίδεται στὸν θάνατο, πεθαίνει, γιὰ νὰ πραγματώσει τὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός: νὰ ὑπάρξει ἡ ἀνθρώπινη σάρκα ὥς αὐτεγκατάλειψη καὶ αὐτοπροσφορὰ ἀγάπης στὴν ἐλευθερία τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός, ἀκόμα καὶ ὁ θάνατος τῆς φθαρτῆς σάρκας νὰ πραγματοποιεῖ ὥς σχέση ἀγάπης πρὸς τὸν Πατέρα: Δηλαδή νὰ γίνῃ ὁ θάνατος τῆς σάρκας ζωή, ἀνάσταση, ἀφθαρσία τῆς προσωπικῆς ὑπόστασης.

Παραδινόμενος στὸν θάνατο ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει (γνωρίζει, κάνει γνωστὴ) στοὺς μαθητές του τὴν ὑποστατικὴν ταυτότητα: τὴν υἰότητα. Εἶναι αὐτὸς ποὺ εἶναι, ἔχει ἀπόλυτη ὑπαρκτικὴ ἐτερότητα, ὅπως κάθε ὕπαρξη *προσωπική*. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ προσωπικὴ μοναδικότητα ὑποστασιάζεται (συνιστᾷ πραγματικὸ ὑπαρκτικὸ γεγονὸς) ὥς *σχέση* μὲ τὸν Πατέρα: ἐλευθερία ἀγάπης, ἐρωτικὴ ἐτερότητα, υἰότητα. Ὑπάρχει ὁ Υἱὸς παραπέμποντας, μὲ τὸν *τρόπο* τῆς ὕπαρξίς του, στὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ὅποιος γνωρίζει τὸν Υἱό, γνωρίζει καὶ τὸν Πατέρα, καὶ μόνο μὲ τὸν αὐτοπροαίρετο θάνατο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ, τὴν αὐτοπαράδοσή του στὸ θέλημα τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρός, γνωρίζουν οἱ μαθητές (σὲ κάθε ἐποχῇ) καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸν Πατέρα.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΕΜΠΤΗ

Ιωάν. 14, 8-10

Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί ἐστι; Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατήρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή, διὰ ταῦτα τὰ ἔργα πιστεύετε μοι.

Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀκτίστου ἀπὸ τὸ κτιστὸ ἔγκειται στὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεως· Τὸ κτιστὸ ὑπάρχει μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀτομικότητος, τὸ ἄκτιστο μὲ τὸν τρόπο τῆς σχέσης, τῆς ἀγαπητικῆς ἀλληλοπεριχώρησης. Ἡ ἀτομικότητα

ἔχει μορφικὴ καὶ τροπικὴ ἑτερότητα, ἑναρξῆ, διάρκεια καὶ λήξῃ, συνυφαίνεται στὴν ἀτομικότητα ἢ ὑπαρξῇ μὲ τὴ χρονικότητα. Προϋποθέτει ἐπίσης ἢ ἀτομικότητα διαστατὴ περατότητα, κατανοεῖται ὡς ὄντοτητα ὀρισμένη ἀπὸ μετρητὰς διαστάσεις: *ἐνθένδε ἐκεῖσε κάκειθεν δεῦρο*.

Ὡς κτιστὴ ὑπαρξῇ ὁ ἄνθρωπος ἔχει παραστάσεις μόνο ὄντικῶν ἀτομικοτήτων, διαστατῶν καὶ χρονικῶν. Ὁ νοῦς μας μπορεῖ νὰ συλλάβει «ἀποφατικῶς» τὴν ἔννοια τοῦ ἄχρονου καὶ τοῦ ἀδιάστατου, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει αἰσθητὴ παράσταση (εἰκόνα συγκροτημένη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία) τῆς ἀχρονίας καὶ τῆς ἀδιαστασίας, τῆς ἄχρονης καὶ ἀδιάστατης ὑπαρξῆς. Κατανοοῦμε τὰ σημαίνοντα, ἀγνοοῦμε τὰ σημαινόμενα.

Κάποια βιωματικὴ, ἐμπειρικὴ γνώση μπορούμε νὰ ἔχουμε τῆς σχετικότητας τῶν μετρήσεων τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου: ἡ τοπικὴ ἀπουσία καὶ ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἐνδέχεται νὰ βιώνονται μὲ τὴν ἐναργὴ μνήμη-αἴσθησι-ἀνάπλαση τῆς ἐνθαδικῆς καὶ συγχρονικῆς παρουσίας, ἀποκλείεται ὅμως νὰ τὴν ὑποκαταστήσουν. Ἡ ἀμεσότητα τῆς *σχέσης* μὲ πρόσωπα καὶ «πράγματα» (πεπραγμένα ἐνὸς δημιουργοῦ προσώπου) ἔχει μιὰ δυναμικὴ ἐνάργεια διευρυμένη σὲ ἐκτεταμένη κλίμακα — ἡ γνώση ἐνὸς προσώπου ἢ καὶ τῶν ἐνεργημάτων του συνιστᾷ μιὰν «ἀτέλεστον τελειότητα», τελειότητα ποὺ

δὲν τελειοῦται ποτέ, δὲν φτάνει ποτέ σὲ ὅρια καταληκτικῆς ὁλοκλήρωσης, δὲν γνωρίζει περατότητα. Κανένας ποτέ δὲν θὰ πεῖ: «δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ γνωρίσω ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ Μπάχ, δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ γνωρίσω ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Βὰν Γκόγκ».

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο τελευταῖα παραδείγματα θὰ μπορούσε νὰ συναχθεῖ μιὰ κάποια ἐμπειρικὴ γνώση τῆς ὑπαρξης ὡς *σχέσης*. Γνώση-συνάντηση-ἐμπειρία τῆς ἐτερότητας ἐνὸς προσώπου μόνο μέσῳ τῆς σχέσης μὲ τὰ ἐνεργήματά του, χωρὶς παραστάσεις τῆς ὄντικῆς του παρουσίας, τῆς διαστατῆς καὶ χρονικῆς ἀτομικότητάς του. Ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ γνώση (πολὺ σημαντικὸ ἐμπειρικὸ δεδομένο καθεαυτὴν) δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν κατανόηση τῶν φράσεων τοῦ Χριστοῦ: *ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα* (14, 9) – *ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ* (14, 10) – *ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν* (10, 30) – *πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμὰ ἐστι* (16, 15) – *ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ* (10, 38).

Στὶς φράσεις αὐτὲς γίνεται φανερό ὅτι δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα ἀτομικῆς διαφοροποίησης τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως τὰ στοιχεῖα διαφορᾶς ὄντικῶν ἀτομικοτήτων, στοιχεῖα μορφικῆς, θελητικῆς, συμπεριφορικῆς ἰδιαιτερότητας. Τὴν ὑποστατικὴ διαφορὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ (καὶ Πνεύματος) —διαφορὰ ποὺ τοὺς προσδίδει ὑπαρκτικὴ ἐτερότητα ἐνεργό,

δηλαδή *προσωπική* μοναδικότητα— θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε «σχεσιακή»: προκύπτει από τη σχέση, συγκροτείται από τη σχέση, δὲν «ἀναδείχνεται» ἀπλῶς ἀπὸ τη σχέση.

Ἡ ἀγάπη, κοινὸς *τρόπος* ὑπαρξης τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος διαφοροποιεῖται ὑποστατικὰ (συνιστᾷ διακριτὲς ὑποστατικὲς πραγματικότητες) ὡς *πατρική, υἱική, ζωοποιὸς* ἐνεργητικὴ ἐτερότητα. Δὲν διαφοροποιοῦνται ἄτομα, ὄντικες μονάδες κοινῆς φύσης ἢ οὐσίας, διακρίνονται συντελεστές τοῦ κοινοῦ *τρόπου* τῆς ὑπαρξης, *προσωπικοὶ* συντελεστές, δηλαδή ὑποστάσεις τοῦ *τρόπου*. Ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς-Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑπάρχουν-θέλουν-ἐνεργοῦν μὲ τὸν κοινὸ *τρόπο* τῆς Θεότητος: τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ κάθε ὑπαρκτικὸ προκαθορισμὸ-περιορισμὸ-ἀναγκαιότητα, ἐλευθερίαν ἀγαπητικῆς μοναδικότητας. Ἡ ἐλευθερία ὑποστασιάζει τὴ μοναδικότητα, διακρίνει χωρὶς νὰ ἀντιθέτει τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸν Υἱὸ ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα ὡς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Ἡ ὑπαρξη κοινωνεῖται, δὲν πολυμερίζεται, καὶ αὐτὴ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑπαρξης ὡς ἀγαπητικῆς-ἐρωτικῆς κοινωνίας τὴ διασώζουμε στὴ γλώσσα μας μὲ τὴν ἔκφραση: ὁ Πατήρ «γεννᾷ» καὶ «ἐκπορεύει» ὁ Υἱὸς «γεννᾶται», τὸ Πνεῦμα «ἐκπορεύεται».

Ἡ Αἰτιώδης Ἀρχὴ εἶναι μία: ὁ Πατήρ. Ἡ δική του ἐλευθερία ταυτίζεται μὲ τὴν αἰτία τοῦ ὑπάρχειν. Ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἐλεύθερα θέλει νὰ ὑπάρχει, καὶ θέλει νὰ ὑπάρχει, ἐπειδὴ ἀγαπάει. «Ἀχρόνως καὶ ἀγαπητικῶς προέρχεται εἰς διάκρισιν ὑποστάσεων, ἀμερῶς τε καὶ ἀμειώτως μένων ἐν τῇ οἰκείᾳ ὁλότητι ὑπερηνωμένος καὶ ὑπερηπλωμένος».¹ Ἡ αἰτιώδης τοῦ ὑπάρχειν ἐλευθερία τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι ἀτομικὸ ἰδίωμα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως (ἀρετὴ ἢ ἀναγκαῖο «ἐκ φύσεως» γνώρισμα). Εἶναι ἐλευθερία ἀγάπης, ἐλευθερία *πατρότητας*, ποὺ θὰ πεῖ: ὑπάρχει κοινωνούμενη — δὲν διακρίνεται στὸν Πατέρα τὸ *ὑπάρχειν* ἀπὸ τὸ *γεννᾶν* καὶ τὸ *ἐκπορεύειν*.

Ὅταν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία μαρτυρεῖ ὅτι «ὁ Θεὸς ἀγάπη *ἐστὶ*» (1 *Ιωάν.* 4, 9), δηλώνει τὴν ταύτιση τοῦ ὑπάρχειν καὶ τῆς αἰτίας τοῦ ὑπάρχειν μὲ τὸ κοινωνεῖν: τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγάπης. Δὲν ὑπῆρξε ἄλλη (θρησκευτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ) πρόταση στὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ποὺ νὰ βλέπει τὸ *νόημα* (αἰτία καὶ σκοπὸ) τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῶν ὑπαρκτῶν στὸν ἔρωτα τοῦ ἔλλογου Δημιουργοῦ γιὰ τὸ λογικὸ τοῦ πλάσμα: τὸν κάθε ἄνθρωπο. Ἡ φράση: «ὁ Θεὸς ἀγάπη *ἐστὶ*» (ὅχι ὅτι *ἔχει*, ἀλλ' ὅτι *εἶναι* ἀγάπη) παραπέμπει στὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ: Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι *αἰτιατὰ* (ἀποτελέσματα) τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς, εἶναι ὁ *τρόπος*, τὸ *πῶς* τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς, εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ὡς

ἐλευθερία-κοινωνία-αὐθυπέρβαση. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν προκύπτουν κατ' ἀναγκαιότητα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Πατρὸς — ἀγάπη παραγωγὸς ἀναγκαιότητος εἶναι *contradictio in terminis*: ἔννοιες ποὺ ἀλληλοαναιροῦνται, ἀντίφαση καὶ λογικὴ καὶ ἐν τοῖς πράγμασι. Ἡ υἰότητα τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἐλεύθερη ὑπαρκτικὴ ἀνταπόκριση στὴν πατρότητα τοῦ Πατρὸς, τὸ ἴδιο καὶ ἡ πνευματικότητα τοῦ Πνεύματος (*ζωαρχία, φωταγωγία, καινουργία, ἁγιασμός, ἀγαθοδωρία, πανσωτικὴ αἰτία, ἐνθέωσις τοῖς πᾶσι*).

Τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μας, τῶν ἀνθρώπων, εἶναι τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μας, καὶ κόσμος μας τὸ «ἐπιστητόν»: τὸ σύνολο τῶν ὧσων μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίσει καὶ πιστοποιήσῃ, τὰ προσιτὰ στὴ γνώση-πιστοποίηση δεδομένα τῆς πραγματικότητος (τὸ ἐπιστητόν μαθητόν, ὅρισε ὁ Ἀριστοτέλης²).

Στὴν πρόσληψη τῆς γνώσης (στὴ γνωστικὴ λειτουργία) μία ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις συντεταγμένες σύνθεσης (ὀργάνωσης-ἀλληλεξάρτησης) τῶν δεδομένων εἶναι καὶ ὁ ἐντοπισμὸς ἀλληλουχίας αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ (ἀποτελέσματος). Ἔχει πρωτεύοντα χαρακτήρα αὐτὴ ἡ διάκριση, γιὰ προσδίδει λογικὸ εἶρμὸ (συν-εἰρμό,

σύνδεση *κατὰ λόγον* διαδοχῆς) στὴ δεδομένη συνύπαρξη τῶν ὑπαρκτῶν. Καθόλου τυχαῖα δίνουμε καὶ τὸ νόημα τῆς *αἰτίας* στὴ λέξη *λόγος*, ὅπως καὶ τὸ νόημα τοῦ σκοποῦ. Ἡ ἀλληλουχία αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς *λογικότητας* τοῦ ἐπιστητοῦ, τοῦ *τρόπου* μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιλαμβάνεται τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀποδίδοντάς της *λόγο-σκοπὸ-νόημα*.

Χάρη στὴν κριτικὴ του λειτουργία ὁ νοῦς (αὐτονόητα) ἱεραρχεῖ τὴν *αἰτία* ὡς ὑπέρτερη τοῦ *αἰτιατοῦ* (ἀποτελέσματος): *τὰ αἷτια τῶν αἰτιατῶν ἐξήρηται καὶ ὑπερίδρυται, κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἀρχῆς λόγον.*³ Ὑπερτερεῖ ἡ αἰτία, ὅχι ἐπειδὴ προηγεῖται χρονικά (τὸ προγενέστερο δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην σπουδαιότερο), ἀλλὰ ἐπειδὴ *τελεσφορεῖ*: ὁδηγεῖ στὴν πραγμάτωση-φανέρωση ὑπαρκτικοῦ τέλους (σκοποῦ). *Τὰ αἷτιατὰ ἀπηχοῦν ἐνδεχόμενες εἰκόνες τῶν αἰτίων... ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ αἷτια καὶ στὰ αἷτιατά... Μὲ παραδείγματα γνωστὰ σὲ ὅλους μας λέμε ὅτι οἱ ἡδονὲς καὶ οἱ λύπες μᾶς εὐχαριστοῦν ἢ μᾶς λυποῦν, ἐνῶ οἱ ἴδιες οὔτε εὐχαριστοῦνται οὔτε λυποῦνται. Καὶ ἡ φωτιά, ἐνῶ θερμαίνει καὶ καίει, δὲν λέμε ὅτι καίγεται ἢ θερμαίνεται. Ἔτσι, ἂν πεῖ κανεὶς ὅτι ζεῖ ἡ αὐτοζωὴ ἢ ὅτι φωτίζεται τὸ αὐτόφωτο, δὲν θὰ ἐκφραστεῖ σωστά, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐκτὸς ἂν τοὺς δίνει ἄλλο νόημα, διότι*

προενυπάρχουν, στὸ ἔπακρο καὶ οὐσιαστικά, τὰ αἰτιατὰ μέσα στὰ αἷτια⁴.

Τὰ παραδείγματα γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς αἰτίας ἔναντι τοῦ αἰτιατοῦ εἶναι ἐναργεῖς νοητικὲς εἰκόνες, ἀλλὰ μὲ συνέπεια γλωσσικῆς μόνο λογικῆς, δίχως ἀντίκρισμα αἰσθητῆς ἐμπειρίας — ἡ ἡδονή, ἡ λύπη, ἡ φωτιά, τὸ φῶς δὲν εἶναι ἔναντι ὑποκείμενα ποὺ θὰ μπορούσαν ἐνδεχομένως νὰ πάσχουν τὰ ἐνεργήματά τους (νὰ ἡδονίζεται ἡ ἡδονή, νὰ θλίβεται ἡ θλίψη, νὰ θερμαίνεται ἡ θερμότητα, νὰ φωτίζεται τὸ φῶς). Γιὰ τὴν ἐμπειρικὴ λογικὴ μας προϋποτίθεται φορέας-ὑποκείμενο τῆς ἐνεργητικῆς δυνατότητας, προϋπάρχει τῶν ἐνεργημάτων ἢ ὑποστατικὴ αἰτία-δυνατότητα, καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ἐνέργημα. Τὸ ὑποκείμενο ποὺ ἐνεργεῖ, ὅπως καὶ τὸ ἐνέργημά του, εἶναι ὑπαρκτικὰ δεδομένα ἄλλα (διαφορετικὰ) ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀποτελέσματος (προϊόντος) τῆς ἐνέργειας.

Προετοιμάζουν οἱ παραδειγματικὲς εἰκόνες τῶν *Ἀρεοπαγιτικῶν* τὴ γλωσσικὴ ἐκφραστικὴ γιὰ τὸ κυρίως πρόβλημα: τὴν κατανόηση τῆς ὑπαρκτικῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὴν Αἰτία τοῦ ὑπάρχειν καὶ στὰ αἰτιατὰ αὐτῆς τῆς Αἰτίας, τὰ ὑπαρκτά. Γιὰ τὴ λογικὴ τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας (τὴ δυνατότητά της νὰ κοινωνεῖται) καὶ γιὰ τὴ γλωσσικὴ σημαντικὴ της, ὁ *τρόπος* ποὺ ὑπάρχουν τὰ

αίτιατά πρέπει να είναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ὑπάρχει ἡ Αἰτία τους.

Νοητικὰ (μὲ τοὺς ὅρους τῆς λογικῆς μας) ἡ Αἰτιώδης Ἀρχὴ τοῦ ὑπάρχειν (Πρώτη Αἰτία) εἶναι *Αὐτοαἰτία*, ἐνῶ τὰ ὑπαρκτὰ (αἰτιατὰ τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς) ἔχουν ἑτεροκαθοριζόμενη τὴν ὑπαρξιν. Κατὰ τοῦτο τὰ ὑπαρκτὰ-αἰτιατὰ *πάσχουν* τὴν ὑπαρξιν (εἶναι παθητικοὶ φορεῖς τοῦ ὑπάρχειν), σὲ ἀντιθετικὴ διαστολὴ μὲ τὴν Αἰτιώδη Ἀρχὴν ποὺ μόνον *ἐνεργεῖ* τὴν ὑπαρξιν, δὲν *πάσχει* τὴν ὑπαρξιν. Τὸ ἀναίτιο τῆς Πρώτης Ἀρχῆς, τὴν ἀπροϋπόθετη ὑπαρξιν, τὴν ἀπόλυτη ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία, μόνον ἐνεργούμενη μπορεῖ νὰ τὴ συλλάβει ἡ ἀνθρώπινη λογικὴ: ὡς δυναμικὴ ἀνεξαρτησία ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸ καὶ κάθε ὑπαρκτικὴ ἀναγκαιότητα, ἐλεύθερη ἀπὸ στοιχεῖα «παθητικά», στοιχεῖα τοῦ «πάσχειν» τὴν ὑπαρξιν.

Ὅπως ἐδῶ ἐπιμένουμε, ὁ ὀρισμὸς τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς ὡς *ἀγάπης* («ὁ Θεὸς ἀγάπη *ἐστὶ*») καὶ τὰ ὀνόματα *Πατήρ*, *Υἱός*, *Πνεῦμα* σημαίνουν-δηλώνουν ἀκριβῶς τὴν ὑπαρκτικὰ ἐνεργούμενη ἐλευθερία ὡς αὐθυπερβατικὴ ἐρωτικὴ ἀμοιβαιότητα. Παραπέμπουν σὲ ὑπάρξεις ποὺ ἡ ὑποστατικὴ τους (προσωπικὴ) πραγματικότητα ταυτίζεται ὅχι μὲ ὄντικὴ ἀτομικότητα (ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ὀνόματα: Δίας, Κρόνος, Ἀπόλλων κ.τ.ῶ.) ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνεργούμενη ἑτερότητα *σχέσεων*, τὴ διαφορότητα

ὄρων-συντελεστών *σχέσης*. Ἡ *σχέση* πραγματώνει καὶ φανερώνει τὴν ὑποστατικὴ ἑτερότητα — ἂν ποῦμε ὅτι «προηγείται» αἰτιωδῶς, ὥς ὑπαρκτικὸ γεγονός, ἡ ὑποστατικὴ ἑτερότητα καὶ «ἀκολουθεῖ» ἡ συγκρότηση *σχέσης*, ἀρνούμαστε ἕμμεσα τὸ ἀναίτιο τῶν ὑποστάσεων. Ἐμμένοντας στὴ διατύπωση ὅτι ἡ *σχέση* (ἡ ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία τῆς ἀγάπης) πραγματώνει καὶ φανερώνει τοὺς ὑποστατικοὺς συντελεστές της, δηλώνουμε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπὸ τὴ χρονικότητα τοῦ «πρὶν» καὶ τοῦ «μετὰ» — ἐλευθερίαν ποὺ συγκροτεῖ τὴν «τριλαμπὴ, τρίφωτον φωταυγίαν»: τὴν *πατρικὴ*, τὴν *υἱικὴ*, τὴ *ζωοποιό*.

Ἀμυδρὸ ἀπήχημα αὐτῆς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀνθρώπινη γνωστικὴ ἐμπειρία στὸ πεδίο τῆς Τέχνης, τῆς προσωπικῆς δημιουργίας. Γνωρίζουμε τὴν ὑποστατικὴ προσωπικὴ ἑτερότητα-μοναδικότητα τοῦ καλλιτέχνη δημιουργοῦ μέσα ἀπὸ τὴ *σχέση* μὲ τὸ ἔργο του· ὅταν φτάσουμε νὰ ξεχωρίζουμε τὴν ἀνόμοια καὶ ἀνεπανάληπτη ἰδιαιτερότητα τοῦ ἔργου του. Δὲν προηγείται-προαπαιτεῖται ἡ αἰσθητὴ πιστοποίηση τῆς ὄντικῆς παρουσίας του (ἀμεσότητα μορφικῆς ἑτερότητας, φωτογραφικὴ ἀποτύπωση, βιογραφικὸ). Ἡ

πληρέστερη δυνατή γνώση τοῦ δημιουργοῦ-καλλιτέχνη, γνώση τῆς ὑπαρκτικῆς του μοναδικότητος, πραγματώνεται μέσα ἀπὸ τὴ *σχέση* μετὰ τὸ δημιουργικὸ του ἐνέργημα: Ἀκοῦμε μιὰ μουσικὴ σύνθεση καί, ἐὰν ἔχουμε φτάσει, μετὰ μακρὰ ἐξοικείωση, νὰ ξεχωρίζουμε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐτερότητας τοῦ συνθέτη, λέμε: Αὐτὸ *εἶναι* Μπάχ, αὐτὸ *εἶναι* Μότσαρτ, αὐτὸ *εἶναι* Σκριάμπιν. Βλέπουμε ἕναν ζωγραφικὸ πίνακα καὶ λέμε: Αὐτὸ *εἶναι* Σεζάν, αὐτὸ *εἶναι* Βὰν Γκόγκ, αὐτὸ *εἶναι* Γκόγια. Δὲν λέμε: *εἶναι ἔργο* τοῦ Μπάχ, *ἔργο* τοῦ Σεζάν. Λέμε, ὁρθότατα, *εἶναι ὁ* Μπάχ, *εἶναι ὁ* Σεζάν. Ὁ λόγος τῆς ἐτερότητας τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου ταυτίζεται μετὰ τὸν λόγο τῆς ὑπαρκτικῆς ἐτερότητας τοῦ καλλιτέχνη. Γνωρίζουμε πληρέστερα τὴν *προσωπικὴ* μοναδικότητα μιᾶς ἀνθρώπινης ὑπαρξης μέσα ἀπὸ τὶς «ποιητικὲς» τῆς ἐνέργειες παρὰ μέσῳ πληροφοριῶν ἢ μέσῳ τοπικῆς συνάντησης μαζί της. Καὶ μόνο τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος τοῦ καλλιτέχνη σημαίνει, γιὰ τοὺς ἔμπειρους, τὰ δημιουργήματά του, παραπέμπει στὰ ἔργα ποὺ αὐτὸς «γέννησε» — ὅχι στὴν ἱστορικὴ (ἐν χρόνῳ) ἀτομικὴ του ὄντοτητα τὴν ὁποία «ἀφηγεῖται» τὸ βιογραφικὸ του.

Ἀμυδρὸ τὸ ἀπήχημα τῆς γνωστικῆς ἐμπειρίας στὸ πεδίο τῆς Τέχνης, ἀλλὰ ὅχι ἄστοχο ἢ παραπλανητικὸ. Ὅπωςδήποτε, γιὰ τὴν ἐμπειρία τῶν κτιστῶν ἀνθρώπων ὑπάρξεων, ἡ *σχέση* πρωταρχικὰ ἀντι-θέτει (θέτει-ἐναντι)

άτομικες όντότητες και ή άντι-παράθεση άναδείχνει, άμοιβαία, μορφικές ή και *έν-έργω* πραγματοποιένες ύποστατικές (προσωπικές) ύπαρκτικές έτερότητες. Η άντι-παράθεση, ώστόσο, μπορεί νά λειτουργήσει και ώς «άπήχημα» τής αιτιώδους Τριαδικής Θεαρχίας, όταν προσλάβει τή δυναμική τής έλευθερίας άπό τήν ιδιοτέλεια, δηλαδή όταν στους όρους (συντελεστές) τής άντιπαράθεσης «γεννηθεϊ» ή άμοιβαιότητα τής άγάπης, δυναμική τής αύθυπέρβασης και τής αύτοπροσφοράς. Και ή δυναμική έλευθερίας άπό τήν άτομοκεντρική ιδιοτέλεια (τις φυσικές-καταγωγικές άναγκαιότητες που διέπουν τò κτιστό) κλιμακώνει άπεριόριστους «άναβαθμούς» έπιτευγμάτων *σχέσης*.

Οί λέξεις *Πατήρ, Υίός, Πνεύμα* του Πατρός, δηλώνουν τους όρους μιās *σχέσης*, ή όποία σχέση *συνιστά* τήν ύπαρξη τών όρων που τή συγκροτούν. Δέν ύπάρχουν πρῶτα οί όροι τής σχέσης και μετά σχετίζονται, άλλα ύπάρχουν *έπειδή* σχετίζονται — *έπειδή* άγαπούν και άγαπῶνται.

Μέ τή λογική τής γλώσσας μας, ή άγάπη εϊναι σχέση έλευθερίας, όχι άναγκαιότητας. Σχέση μεταξύ όρων (συντελεστών τής σχέσης) μέ ύπαρκτική έτερότητα —

ἂν οἱ ὅροι-συντελεστὲς δὲν διαφοροποιοῦνται, προκύπτει (μὲ τὴ λογικὴ μας πάντοτε) ταύτιση, ὄχι σχέση.

Οἱ λέξεις *Πατήρ, Υἱός, Πνεῦμα* τοῦ Πατρὸς δηλώνουν ἑτερότητα ποὺ προκύπτει ἀπὸ σχέση καταγωγικὴ τῶν ὄρων τῆς σχέσης. Ἡ σχέση προηγεῖται, ὄχι ὡς δεδομένη ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ ὡς ἐλεύθερη βουλευτικὴ Αἰτιώδης Ἀρχὴ τῶν ὄρων-συντελεστῶν της: Ὁ Πατήρ (αὐτοαἰτία καὶ αἰτία τοῦ ὑπάρχειν) «ἀχρόνως καὶ ἀγαπητικῶς προέρχεται εἰς διάκρισιν ὑποστάσεων» βεβαιώνοντας τὴν ὑπαρξὴ του ὡς βουλευτικὴ ἐλευθερία νὰ ὑπάρχει ἐπειδὴ ἀγαπᾷ — κοινωνώντας, μὲ ἀπόλυτη ἀγαπητικὴ ἐλευθερία, τὸ ὑπάρχειν.

Λέμε: ὁ Πατήρ «γεννᾷ» τὸν Υἱό, «ἐκπορεύει» τὸ Πνεῦμα: τὸν πρῶτο ὡς ἐνυπόστατη *υἱκὴ* ἀνταπόκριση στὴν αἰτιώδη πατρικὴ ἀγάπη, τὸ Πνεῦμα ὡς ἐπίσης ἐνυπόστατη, *ἐκπορευτὴ*⁵ ταυτότητα τοῦ Πατρὸς, ζωτικὴ καὶ ζωοποιό. Μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου (*εὐδοκία* τοῦ Πατρὸς καὶ *συνεργία* τοῦ Πνεύματος) ἡ ὑπαρξὴ, ἡ ἐνότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ «σχεσιακὴ» διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων τῆς Τριάδος φανερώνεται «ἐν ἔργοις»: *Εἰ οὐ ποιοῦ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιοῦ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ κάγω ἐν αὐτῷ* (Ἰωάν. 10, 37-39).

Μιὰ *άτομική* ύπαρξη (μονάδα όμοειδοϋς συνόλου) γνωρίζεται-πιστοποιεΐται με μόνη τή θεά τής μορφικῆς της έτερότητας. Μιὰ *προσωπική* ύπαρξη, που ύπάρχει παράγοντας έτερότητα, γνωρίζεται άπό τήν ένεργό (*έν έργω*) έτερότητά της — όχι άπό τή δεδομένη άτομική, αλλά άπό τή συνεχώς ένεργούμενη μοναδικότητά της.

Ποιά εΐναι τὰ *έργα* που βεβαιώνουν-φανερώνουν τήν *πατρότητα* (τῇ «θεϊκότητα», έλευθερία άπό κάθε ύπαρκτική άναγκαιότητα ἢ προκαθορισμό) του Πατρός; Ό Χριστός βεβαιώνει ότι *ό πατήρ μου έως άρτι εργάζεται, κάγώ εργάζομαι* (Ιωάν. 5, 17), αλλά ταυτόχρονα διευκρινίζει ότι τὰ έργα του Πατρός εΐναι *είργασμένα* πάντοτε άπό τόν Υιό «έν Πνεύματι», πάντοτε με τήν ταυτότητα («σφραγίδα») τής άγαπητικῆς πατρικῆς («θεϊκῆς») έλευθερίας. *Εΐπον οϋν* (έκ του όχλου) *πρός τόν Ίησοϋν· τί ποιῶμεν, ίνα εργαζώμεθα τὰ έργα του Θεοϋ; Απεκρίθη ό Ίησοϋς καί εΐπεν αύτοΐς· τοϋτό έστι τὸ έργον του Θεοϋ, ίνα πιστεύσητε εΐς όν άπέστειλεν έκεΐνος* (6, 28-29).

Με τήν έκφραση *ό πατήρ μου εργάζεται* ό Χριστός άναφέρεται στήν ένεργό, συστατική καί συντηρητική τών πάντων άγάπη του Πατρός. Για τὰ δικά του ό Χριστός έργα λέει: *καταβέβηκα έκ του οϋρανοϋ οϋχ ίνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ έμόν, αλλά τὸ θέλημα του πέμψαντός με... Τοϋτο δέ έστι τὸ θέλημα του πέμψαντός με, ίνα πᾶς ό*

θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον (6, 38-40). Ἐργάζεται ὁ Υἱὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων καὶ συν-εργεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴ σωτηρία τοῦ *θεωρῶν* (ἀναγνωρίζοντας ἐμπειρικὰ καὶ ἐμπιστευόμενος ἀγαπητικὰ) τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸ-Λόγο τοῦ Πατρός.

Ἔχουν κοινὸ τὸν *τρόπο* τῆς ὑπαρξῆς τὰ πρόσωπα τῆς Τριαδικῆς Θεαρχίας καὶ *θελήμένα* (ἐλευθέρως) κοινὴ τὴν ἐνέργεια — συντονισμένα τὰ προσωπικὰ θελήματα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ: *ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί ἐστι* ἢ, ὁ ἐπιπρόσθετος λόγος: *τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ* (ἀφοῦ) *ὁ πατήρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Πιστεύετε μοι* (ἐμπιστευθεῖτε με) *ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μὴ* (ἂν δὲν ἐμπιστεύεστε τὰ λόγια μου) *διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε με* (14, 10-12).

Ἐνὸς ἀνθρώπινου προσώπου (ἀτομικοῦ ἱστορικοῦ ὑποκειμένου, Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ) ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι τὰ *ἔργα* ποὺ μᾶς ἀρκοῦν γιὰ νὰ πιστέψουμε (ἐμπιστευθοῦμε) ὅτι μετέχει ὑπαρκτικὰ στὴν Αἰτιώδη Ἀρχὴ τῶν ὑπαρκτῶν; Προφανῶς ἐνεργήματα ποὺ δηλώνουν ἐλευθερία ἀπὸ τοὺς ὑπαρκτικούς

περιορισμούς και τις αναγκαιότητες που διέπουν κάθε κτιστό: Νὰ περπατάει πάνω στὰ νερὰ τῆς θάλασσας Τιβεριάδας καὶ νὰ μὴ βυθίζεται. Νὰ ἐπιτιμᾷ τὸν θυελλώδη ἄνεμο, νὰ διατάζει τὴ θάλασσα· *σιώπα, πεφίμωσο*, καὶ νὰ κοπάζει ὁ ἄνεμος, νὰ γίνεται στὴ θάλασσα γαλήνη μεγάλη. Νὰ ξαναδίνει ζωὴ σὲ νεκρούς, νὰ χαρίζει τὸ φῶς σὲ τυφλούς, νὰ καθαρίζει λεπρούς, νὰ θεραπεύει παράλυτους, νὰ χορταίνει μὲ πέντε ψωμιὰ καὶ δύο ψάρια πέντε χιλιάδες ἄνδρες.

Αὐτὰ εἶναι ἔργα-ἐνεργήματα ποὺ λειτουργοῦν ὡς «σημεῖα»: σημάδια-σημαίνοντα ποὺ παραπέμπουν ὅχι ὅπωςδῆποτε σὲ μιὰ «ὑπερφυσικὴ» δύναμη, ἐκλαμβανόμενη νοητικὰ (μὲ τὴ φανταστικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἱκανότητα) σὰν «θεϊκὴ». Ἐνδέχεται τὰ «σημεῖα», βεβαιωμένα μὲ τὴν ἐμπειρικὴ πιστοποίηση αὐτοπτῶν μαρτύρων, νὰ παραπέμπουν σὲ ἓναν *τρόπο* ὕπαρξης ἐλεύθερον ἀπὸ τοὺς ὑπαρκτικούς περιορισμούς (νομοτέλεια) ποὺ διέπουν τὸ αἰτιατὸ-κτιστό.

Ἄν τὰ ἐνεργήματα-«σημεῖα» τοῦ ἱστορικὰ βεβαιωμένου ἱστορικοῦ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρετ παραπέμπουν σὲ ὑπερφυσικὰ (θεϊκὰ) συμβάντα, τότε εἶναι ἀπολύτως ἀπρόσιτα στὴν ἔγκυρη αἰτιολόγηση, ποὺ προϋποθέτει ὅπωςδῆποτε ἐμπειρικὴ, κοινωνούμενη πρόσβαση. Τότε ἡ μόνη δυνατότητα οἰκείωσης τῶν *σημαινομένων* στὰ ὅποια παραπέμπουν

τὰ *σημαίνοντα* («σημεῖα») ἐνεργήματα-ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι νὰ προσληφθοῦν ὄχι ὡς πραγματικά δεδομένα, ἀλλὰ ὡς ἀτομικὲς πεποιθήσεις.

Τὶς πεποιθήσεις τὶς ἐπιλέγουμε. Ὅχι γιὰ νὰ διευρύνουμε τὶς γνώσεις μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουμε ψυχολογικὲς (κυρίως) ἀνάγκες, ἀπολύτως ὑποκειμενικὲς. Ἐπιλέγει, λ.χ., τὸ ἄτομο νὰ θεωρεῖ τὸν λαὸ στὸν ὅποιο ἀνήκει σὰν τὸν ἱκανότερο, εὐφυέστερο, ἱστορικὰ σημαντικότερο τῆς ὑφηλίου· τὴ θρησκεία τοῦ δικοῦ του λαοῦ σὰν τὴ μόνη ἀληθινή, «ἐξ ἀποκαλύψεως»· τὴν πολιτικὴ ἰδεολογία ποὺ τὸ ἄτομο ἔχει ἐπιλέξει, σὰν τὴ μόνη ὀρθὴ καὶ κοσμοσωτήρια· τὴν ποδοσφαιρικὴ ομάδα ποὺ συμπαθεῖ σὰν τὴν τελειότερη στὸ συγκεκριμένο ἄθλημα. Τέτοιες «πεποιθήσεις» τὶς ὑπηρετεῖ τὸ ἄτομο μὲ περισσότερη ἢ λιγότερη ἐμμονή, μικρότερες ἢ μεγαλύτερες θυσίες χρόνου, κόπου, χρημάτων.

Δὲν ἐνδιαφέρει τὸ ἄτομο ὁ πραγματικὸς (ἐμπειρικὰ κοινωνούμενος) χαρακτήρας ἀξιολόγησης τῶν προτιμήσεών του, ἐπιλέγει τὶς πεποιθήσεις του γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει ψυχολογικὲς του ἀνάγκες (συνειδητὲς ἢ ἀνεπίγνωστες), ὅχι γιὰ νὰ ὀρθοφρονεῖ. Ἀκόμα καὶ ὁ τύπος τοῦ ἐπιστήμονα, ἐρευνητῆ, δὲν διανοεῖται νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἀπαιτήσεις του γιὰ ἐπιστημονικὴ ἐγκυρότητα στὸ πεδίο τῶν ἀτομικῶν του πεποιθήσεων,

οἱ πεποιθήσεις παραμένουν, κατὰ κανόνα, λογικά ἀνεξέλεγκτες. Ἔτσι καὶ τὰ «σημεῖα» ποὺ συνόδευσαν τὴν ἱστορικὴ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ, ἂν ἐκληφθοῦν σὰν ἐπίδειξη θεϊκῆς δυνάμεως, ἡ σημαντικὴ τους ἐξαντλεῖται στὸ δίλημμα ἀποδοχῆς ἢ ἀπόρριψης «πεποιθήσεων». Ἄν προσεγγιστοῦν ὡς ἐκφάνσεις-φανερώσεις «ἐπένδυσης» σὲ μιὰ κτιστὴ ὑπαρξὴ τοῦ *τρόπου* ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου, τότε ὁ ἱστορικὸς Ἰησοῦς ἀναδείχεται (ἀπὸ τὴ σύλληψή του *ἐκ παρθένου κόρης* ὡς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασή του) ἐνιαῖο «σημεῖο» αὐτῆς τῆς ἰλιγγιώδους ἐλευθερίας.

Σὲ τί διαφέρουν οἱ λογικά-ἐμπειρικά ἀνεξέλεγκτες «πεποιθήσεις» ἀπὸ τὴν «προσέγγιση», ὅπως τὴ χαρακτηρίσαμε, τῶν «σημείων» τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἐκφάνσεων-φανερώσεων στὸ πρόσωπό του τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου; Ἡ διαφορὰ (ὅσο μπορεῖ γλωσσικὰ νὰ σημανθεῖ) εἶναι ὅτι: οἱ μὲν *πεποιθήσεις* συνιστοῦν ἀποτέλεσμα ἀτομικῆς ἐπιλογῆς, ἐνῶ ἡ *προσέγγιση* ἐνδεχόμενης ἀποκάλυψης τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου εἶναι συνάρτηση τῆς δυναμικῆς *σχέσεων*, μετοχῆς σὲ ἐμπειρία κοινωνούμενων βεβαιιοτήτων.

Οἱ πρῶτοι κοινωνοὶ ἅμεσης ἐμπειρίας τῶν «σημείων» τοῦ Ἰησοῦ κατέθεσαν γραπτὲς μαρτυρίες τῶν ὅσων *ἀκηκόασι καὶ ἑωράκασιν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, ἐθεάσαντο καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐψηλάφησαν*. Ἡ

πρόσληψη καὶ υἰοθέτηση αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν μπορεῖ νὰ ἔχει χαρακτήρα συλλογῆς καὶ ἀποδοχῆς πληροφοριῶν μὲ ἐνδεχόμενη, ὄχι ἐξασφαλισμένη, ἱστορικὴ ἐγκυρότητα. Ἡ ἴδια ὁμως πρόσληψη καὶ υἰοθέτηση μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπίτευγμα *πίστης-ἐμπιστοσύνης* σὲ αὐτοὺς ποὺ κατέθεσαν τὶς μαρτυρίες. Πίστη-ἐμπιστοσύνη θὰ πεῖ: γεγονὸς προσωπικῆς *σχέσης*, κατόρθωμα αὐθυπερβατικῆς ἐλευθερίας, ἐξόδου ἀπὸ τὴ στεγανὴ αὐτάρκεια τοῦ ἐγώ, σχετικὴ (ὄχι ὀλοκληρωμένη) ἀλλαγὴ τοῦ *τρόπου* τῆς ὑπάρξεως.

Ὁ ἱστορικὸς Ἰησοῦς δὲν ἱδρυσε μιὰ καινούργια θρησκεία, ἀριθμητικὸ σύνολο ἀνθρώπων μὲ κοινὲς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις. Δὲν ἱδρυσε ὁ ἴδιος κανένα σχῆμα συλλογικότητας. Ἡ χριστιανικὴ *Ἐκκλησία* προέκυψε ὡς γεγονὸς (ἐνεργὸς κοινωνία καινοῦ τρόπου ὑπαρξῆς, κοινωνία *σχέσεων* ὑπαρκτικῆς καινοτροπίας) ἀπὸ τὴ συλλογικὴ ἐμπειρία (κοινὴ καὶ κοινωνούμενη) τῆς *Πεντηκοστῆς*: ἐνὸς πρόσθετου «σημείου» χάρις-χαρίσματος-δωρήματος τόλμης, παρρησίας, γλωσσολαλίας, ποὺ δέχθηκαν οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάσταση καὶ ἀνάληψή του.

Ποιὸς εἶναι ὁ *τρόπος* συγκρότησης μιᾶς κοινωνίας σχέσεων ποὺ γίνεται «σημεῖο» (δυνάμει πραγμάτωσης) τῆς Τριαδικῆς ἀλληλοπεριχώρησης τοῦ Ἀκτίστου; Εἶναι ἓνα δεῖπνο, τὸ πασχάλιο δεῖπνο τῶν Ἑβραίων. Στὴν

παράδοση αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τὸ δεῖπνο δὴλωνε τὴν
έτοιμότητα νὰ πραγματώσουν τὸ *πάσχα*-πέραςμα ἀπὸ τὴ
δουλεία στὴν ἐλευθερία καὶ ἐγκατάσταση στὴ γῆ τῆς
ἐπαγγελίας.

1 ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Σχόλια εἰς τὸ περὶ θείων ὀνομάτων,
Migne P.G. 4, 221A.

2 Ἠθικὰ Νικομάχεια VI, 3, 1139b 25.

3 Τὰ αἴτια εἶναι χωριστὰ καὶ στέκονται πάνω ἀπὸ τὰ αἰτιατὰ σύμφωνα μὲ
τὸν λόγο τῆς ἀρχῆς τους.

4 Οὐκ ἔστιν ἀκριβὴς ἐμφέρεια τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τοῖς αἰτίοις. Ἄλλ’ ἔχει μὲν
τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν αἰτίων ἐνδεχομένας εἰκόνας, αὐτὰ δὲ τὰ αἴτια τῶν
αἰτιατῶν ἐξήρηται καὶ ὑπερίδρυται, κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἀρχῆς λόγον. Καὶ
ἵνα τοῖς καθ’ ἡμᾶς χρήσωμαι παραδείγμασιν, ἡδοναὶ καὶ λῦπαι λέγονται
ποιητικαὶ τοῦ ἡδεσθαι καὶ τοῦ λυπεῖσθαι· αὐταὶ δὲ οὔτε ἡδονται οὔτε
λυποῦνται. Καὶ τὸ πῦρ, θερμαῖνον καὶ καῖον, οὐ λέγεται καίεσθαι καὶ
θερμαίνεσθαι. Καὶ ζῆν εἴ τις φαίει τὴν αὐτοζωὴν ἢ φωτίζεισθαι τὸ αὐτόφως,
οὐκ ὀρθῶς ἐρεῖ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, εἰ μὴ που καθ’ ἕτερον ταῦτα εἴποι
τρόπον, ὅτι περισσῶς καὶ οὐσιωδῶς προένεστι τὰ τῶν αἰτιατῶν τοῖς αἰτίοις.
ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΙΚΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΣ, *Περὶ θείων ὀνομάτων* 2, VIII, Migne
P.G. 3, 645CD.

[5](#) ἐπίθ. ἐκπορευτὸς -ῆ -ό.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΚΤΗ

Ιωάν. 14, 12-17

Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεῖνος ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει... Ἐὰν ἀγαπᾶτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

Μὲ τὰ γεγονότα τῆς Πεντηκοστῆς ἐκπληρώνεται ἡ ὑπόσχεση πού ἔδωσε στοὺς μαθητές του ὁ Ἰησοῦς, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ: Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας... Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ

παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ (15, 26)... Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν (16, 13).

Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Χριστοῦ δηλώνεται ἐναργέστερα ἡ *σχεσιακὴ* (ὡς ἐκ τῶν σχέσεων) διαφορότητα τῶν Προσώπων τῆς Θεαρχικῆς Τριάδος: Ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ *Λόγος* τοῦ Πατρὸς, ἡ γνωστοποιὸς (πρὸς τὰ ἔξω) ἀναφορικότητα τῆς Θεότητος. Μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του καὶ τὰ «σημεῖα» τῆς ἐπίγειας διαδρομῆς του «εἶπε» (δήλωσε, φανέρωσε, ἀποκάλυψε) τὴν *ἀλήθεια* τοῦ Θεοῦ: τὴν ὑπαρκτικὴ του ἐλευθερία, τὴν τριαδικότητά του, τὸν «μανικὸν ἔρωτά» του γιὰ τὰ δημιουργήματά του. Χάρη στὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ-Λόγου μποροῦν νὰ γνωρίσουν τὰ κτιστὰ λογικὰ ὄντα τὴν Αἰτιώδη τῶν ὑπαρκτῶν καὶ τῆς ὑπαρξῆς Ἀρχὴ ἐλεύθερη καὶ ἀπὸ κάθε προκαθορισμὸ (ἀναγκαιότητα) *θεότητος* (ἀπεριοριστία, παντοδυναμία, ἀχρονία κ.τ.δ). Μπορεῖ ἡ ἐλεύθερη ἀπὸ τὰ πάντα ἄκτιστη Αὐτοαιτία νὰ ὑπάρξει ὑποταγμένη στοὺς περιορισμοὺς καὶ στίς ἀναγκαιότητες ποὺ διέπουν τὸ κτιστό, καὶ αὐτὴ ἡ πρόσληψη τῆς κτιστότητας νὰ εἶναι ἐπίσης κορύφωμα ἐλευθερίας: «μανικὸς ἔρω» γιὰ τὸ κτιστό, «παραφορὰ ἐρωτικῆς ἀγαθότητος».

Ἡ γνωστοποίηση τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔργο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ-Λόγου. Ἀλλὰ ἡ προσέγγιση αὐτῆς τῆς γνώσης ἀπὸ τὰ λογικὰ ὄντα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπλῶς γεγονὸς *κατανόησης* καὶ θεληματικῆς-ψυχολογικῆς *παραδοχῆς* τῶν δηλουμένων. Μόνη ἡ *κατανόηση* ἢ καὶ ἡ ψυχολογικὴ *παραδοχὴ* ὁποιασδήποτε πληροφορίας μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει, ἐνδεχομένως, τὸν τρόπο τοῦ βίου, ὄχι τὸν *τρόπο τῆς ὑπαρξῆς*. Σὲ ἓνα κάποιο ποσοστό, τῇ διαφορᾷ (καὶ τὶς ἐπιπτώσεις) τῆς *κατανόησης* καὶ τῆς ψυχολογικῆς *παραδοχῆς* ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴ *γνώση* τὴν πιστοποιοῦμε καὶ στὸ πεδίο τῶν φυσικῶν (κτιστῶν) δεδομένων τῆς ὑποκειμενικῆς μας ἀντίληψης — ὑπάρχουν περιπτώσεις ποὺ μόνη ἡ *κατανόηση* καὶ ἡ ψυχολογικὴ *παραδοχὴ* δὲν συνιστοῦν *γνώση*. Παράδειγμα: ἓνα παιδί ποὺ ὀρφάνεψε ἀκόμα βρέφος ἀπὸ τὴ μάνα, *κατανοεῖ*, ἀπὸ πληροφορίες ἢ διαβάσματα, τί εἶναι ἡ μητρικὴ ἀγάπη, ἀλλὰ δὲν *γνωρίζει* τὴ μητρικὴ ἀγάπη. Τὸ ἴδιο μπορεῖ κάποιος νὰ *κατανοήσῃ* τί εἶναι ἔρωτας διαβάζοντας λογοτεχνία καὶ φιλοσοφία, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ *γνωρίσῃ* τὸν ἔρωτα.

Ἡ *γνώση* κατακτᾶται μόνο μέσα ἀπὸ τὴν ἄμεση *σχέση* τοῦ γινώσκοντος μὲ τὸν (ἢ τὸ) γινωσκόμενο. Προϋποθέτει ἡ *γνώση* τὴν ἐμπειρία *μετοχῆς* στὸν *τρόπο* καὶ στὴν *ἐτερότητα* τοῦ τρόπου τοῦ ἄλλου. Σαρκούμενος ὁ Υἱὸς μᾶς γνωστοποιεῖ τὸν *τρόπο* τῆς θεϊκῆς

ὕπαρκτικῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ γνωστοποιούμενος *τρόπος* εἶναι ἡ *κένωση* («ἐκένωσεν ἑαυτόν», Φιλίπ. 2, 7): τὸ ἄδειασμα, ἡ παραίτηση, ἡ ἐλευθερία ἀπὸ κάθε ἀτομικῆ ἀπαίτηση αὐθυπαρξίας, ἀπὸ κάθε ἰδιο-τέλεια, προκειμένου νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ὕπαρξις ὡς αὐθυπέρβασις καὶ αὐτοπροσφορά. Αὐτὸν τὸν *τρόπο* τῆς *κένωσης* τὸν δηλώνει, τὸν γνωστοποιεῖ, τὸν καθιστᾷ προφανή, κατανοητό, ἐνδεχομένως καὶ ψυχολογικὰ (συναισθηματικὰ-θηρησκευτικὰ) παραδεκτόν, ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ, ὁ βίος, ἡ διδασκαλία, τὰ ἔργα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἡ κτιστὴ *φύσις* τοῦ ἀνθρώπου, ὁ καταγωγικὰ δεδομένος *τρόπος* τῆς ὕπαρξίς του εἶναι ὁ ἀτομοκεντρικὸς — ὅχι ἐπειδὴ παρενεβλήθη κάποια «πτώσις», ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπαρκτικὴ του διαφορὰ, ὡς αἰτιατοῦ, ἀπὸ τὸν *τρόπο* τῆς Αὐτοαιτίας τῆς Τριαδικῆς Θεαρχίας.

Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ κτιστός, ἀτομοκεντρικὸς ἄνθρωπος νὰ γνωρίσει ἐμπειρικὰ τὸν *τρόπο* τῆς *κένωσης* τοῦ Υἱοῦ, τὴν «ἐν ἔργοις» ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία (ἀγάπη) τοῦ Θεοῦ, ἔπρεπε νὰ συμβεῖ μιὰ ἀνα-γέννησις (ξανά γέννησις) τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ συνέπεια «πάσης κτίσεως»: κάτι σὰν δεύτερη δημιουργία, μιὰ *καινὴ κτίσις*, ἡ πραγμάτωσις μέσα στὴν Ἱστορίαν τῆς «βασιλείας τοῦ Θεοῦ».

Αὐτὸ τὸ ἔργο ἀναλαμβάνει νὰ τὸ πραγματώσει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο τοῦ Πατρὸς, ὁ Παράκλητος. Περίπου

ὅπως καὶ στήν πρώτη δημιουργία, τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς κοσμογονία: Τότε ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς φέρνει στήν ὑπαρξὴ τὰ ἀνύπαρκτα, «καλεῖ (ὁ Πατήρ) τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα» (Ρωμ. 4, 17) – «εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν» – «διὰ τοῦ Λόγου κτίζει τὰ πάντα» – καὶ «τὰ διὰ τοῦ Λόγου κτιζόμενα ἔχει ἐκ τοῦ Πνεύματος παρὰ τοῦ Λόγου τὴν τοῦ εἶναι ἰσχύν».⁶ Καὶ ὅπως στήν πρώτη κοσμογονία «ζωοποιεῖ» τὸ Πνεῦμα τὴν ἄζωη ὕλη, ἀνασταίνει τὴ ζωὴ μέσα στήν ὕλη «ἐπιφερόμενον ἐπάνω τοῦ ὕδατος», ἔτσι καὶ στήν ἀνα-δημιουργία ποὺ ἐγκαίνιάζει ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ-Λόγου: ὁ Υἱὸς πραγματώνει (κάνει ἔργον) τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, ἐνθρονίζει τὴν πηλὸν στὸν θρόνο τῆς Θεότητος. Καὶ τὸ Πνεῦμα ζωοποιεῖ: ἰδρύει-συνιστᾷ-συγκροτεῖ τὸν ζωτικὸ καὶ ζωοποιὸ τρόπο μετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου στήν ὁδὸ πού ἐνεκαίνισε ὁ Χριστός: τὴν Ἐκκλησία.

Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ τρόπου τῆς ἐκούσιας υἰότητος, τρόπου τῆς ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀκτίστου, εἶναι τὸ «ἔργον» ποὺ ἀνέλαβε νὰ «τελειώσῃ» ὁ Υἱὸς σαρκούμενος. Ἡ σύσταση τοῦ τρόπου (τῆς ἔμπρακτης «ὁδοῦ») γιὰ τὴν πρόσβαση στὴ γνώση αὐτῆς τῆς

ἀποκάλυψης, εἶναι τὸ «ἔργον» ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ πραγματώσει τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ὁ Παράκλητος.

Ἐγὼ ἐρωτήσω (παρακαλέσω) τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό (οὔτε τὸ διακρίνει οὔτε τὸ γνωρίζει)· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει (μένει κοντά σας) καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται (θὰ ὑπάρχει μέσα σας). Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς (14, 16-18).

Ἡ ἀναφορὰ σὲ «ἄλλον παράκλητο» δηλώνει ὅτι ἡ λέξις *παράκλητος* στὸ εὐαγγελικὸ κείμενο χαρακτηρίζει τόσο τὸν Υἱὸ τοῦ Πατρὸς ὅσο καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς στὴ σχέση τους μὲ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὰ δύο Πρόσωπα τῆς Τριάδος ἐπιτελοῦν ἔργο *παράκλησης*: ἐνίσχυσης, βοήθειας, παραμυθίας, μεσιτείας. Μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του ὁ Υἱὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, τὴ διδασκαλία του, τὰ ἔργα-«σημεῖα» ποὺ ἐπιτελοῦσε, ἐτελείωσε τὸ ἔργον ὃ δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ ἵνα ποιήσει (17, 4): *Λελάληκε τὸν λόγον τοῦ πατρὸς (6, 63 – 8, 40 – 14, 25 – 15, 11) – ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς (14, 24) – ἡ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ (τοῦ πατρὸς), ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον (8, 26) – τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ (14, 10) – ἐγὼ ὃ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρί μου λαλῶ (8, 38) –*

ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω... ἃ οὖν λαλῶ ἐγώ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ πατήρ, οὕτω λαλῶ (12, 49-50).

Αὐτὴ ἡ ἐμφατικὴ ἐπανάληψη παραπλήσιων ἐκφράσεων σαφῶς ἀναδείχνει, ὡς κεφαλαιῶδες, τὸ μᾶλλον δυσκολότερο σὲ ἐμπειρικὴ προσέγγιση δεδομένο τῆς «ἐν Χριστῷ» (στὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ) ἀποκάλυψης: Μιὰ πραγματικὴ (ὑποστατικὴ) ὑπαρκτικὴ ὄντοτητα (ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός, τὸ Πνεῦμα) νὰ ὑπάρχει ὄχι ὡς *ἀτομικότητα* ἀλλὰ ὡς *σχέση*. Ἡ ἀνθρώπινη ἐμπειρία πιστοποιεῖ τὴν ὄντοτητα πάντοτε ὡς ταυτότητα μοναδικῆς ἀτομικότητος — ὡς μορφικὴ καταρχὴν μοναδικότητα ἢ, στὴν περίπτωσι εἰδικὰ τοῦ ἀνθρώπου, παραγωγικὰ (δημιουργικὰ) ἐνεργούμενη ἑτερότητα ἀτομικοῦ ὄντος.

Βεβαίως καὶ στὰ ἔμβια ὄντα γενικότερα, ἡ φαινόμενη ἀτομικὴ τους ὄντοτητα καὶ *συγκροτεῖται* καὶ *ὑπάρχει* ὡς γεγονός καὶ ἀποτελεσμα *σχέσεων*: Ἡ ὕπαρξι τῶν ἐμβίων ταυτίζεται μὲ τὴν πρόσληψι ὀξυγόνου, τροφῆς καὶ ποτοῦ, σὲ ὀργανικὴ συνάρτησι μὲ τὶς κλιματικὰς καὶ περιβαλλοντικὰς συνθῆκες. Γιὰ δὲ τὴν περίπτωσι τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζουμε (χάρη στὴν «Κλινικὴ Ψυχολογία» καὶ τὰ συναρπαστικά της συμπεράσματα) ὅτι ὀφείλεται ἡ γέννησί του ὡς λογικοῦ ὑποκειμένου στὸν *ἀναφορικό*

χαρακτήρα τόσο τῆς *συνειδησιακῆς* λειτουργίας ὅσο καὶ τοῦ *ἀσυνειδήτου*: Τὸ οὐσιῶδες τῆς πρωτογενοῦς διαδικασίας γιὰ τὴ γένεση τῆς λογικότητας τοῦ ἀνθρώπου, πρὶν καὶ ἀπὸ τὴ συγκρότηση «συνείδησης» καὶ «ἀσυνειδήτου», ἐντοπίζεται στὴν *ἐπιθυμία*: αὐτὴ προηγεῖται ὡς ἀναφορικὴ (ἐκ-στατικὴ τοῦ ὑποκειμένου) λειτουργία καὶ καθορίζει τὴν ἀναφορικότητα τῆς συνείδησης καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου. Ἐπιθυμία εἶναι ἡ *πρὸς τὰ ἔκτος* φορὰ τοῦ ὑποκειμένου, φορὰ πρὸς τὸ συν-εἶναι (τὴ συν-ουσία), δηλαδὴ τὴν πληρωματικὴ (ψυχοσωματικὴ) ἔνωση μὲ συγκεκριμένο κατέναντι *τί*: τὸ δοτικὸ τροφῆς-ζωῆς στήθος τῆς μάνας, τὴν *παρουσία* τῆς μάνας. Εἶναι πρωτογενῶς ἐρωτικὴ ἢ ἀναφορικότητα τῆς ἐπιθυμίας στὸν ἄνθρωπο — μόνο καὶ ἀποκλειστικὰ στὴν περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου ἢ πρωτογενῆς ἐρωτικὴ ἐπιθυμία ὑπερβαίνει καταγωγικὰ τὴ βιολογικὴ σκοπιμότητα τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ συνιστᾷ «ἐνστικτο ζωῆς, δηλαδὴ ζωῆς ἀθάνατης, ζωῆς ἀπερίσταλτης, ζωῆς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ὄργανο, ζωῆς ἀπλοποιημένης καὶ ἀκατάλυτης».⁷

«Desidero εἶναι τὸ φροῦδικὸ *cogito*», συμπληρώνει ὁ Lacan. Ἡ ἐπιθυμία τῆς *σχέσης* συγκροτεῖ τὸ λογικὸ ὑποκείμενο, «τὸ λογικὸ ὑποκείμενο γεννιέται στὸν τόπο τοῦ Ἄλλου», ἀφοῦ στὸν τόπο τοῦ Ἄλλου καὶ μόνο ἐμφανίζεται τὸ πρῶτο *σημαῖνον* (σημάδι παραπεμπτικὸ

στη δυνατότητα ανταπόκρισης στην επιθυμία, ιδρυτική ἀφετηρία τῆς γλώσσας). Ἡ ἀναφορικότητα συγκροτεῖ τὸ λογικὸ ὑποκείμενο, ὅχι ἡ ἀτομικότητα μὲ προικιὸ τὴ νοημοσύνη. Ὅ,τι ὀνομάζουμε ὑποκείμενο εἶναι ἓνα ἐρωτικὸ γεγονὸς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐρωτικὸ γεγονὸς εἶναι καὶ λογικὴ ὕπαρξη. Δίχως τὴν ἐρωτικὴ ἀναφορικότητα δὲν γεννιῶνται *σημαίνοντα* ἀνταπόκρισης στὴν ἐπιθυμία, δὲν γεννιέται γλώσσα, ἐπομένως οὔτε σκέψη (ἀφοῦ σκεπτόμαστε μόνο μὲ τὶς λέξεις καὶ τὴ σύνταξη τῆς γλώσσας).

Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ριζοσπαστικὴ ἄρνηση τῆς ἐκδοχῆς τοῦ λογικοῦ ὑποκειμένου ὡς ὄντικῆς ἀτομικότητας. Ὅ,τι ὀνομάζουμε «λογικὸ ὑποκείμενο» εἶναι μιὰ ὕπαρξη ἐκστατικὴ (ἀπὸ τὸ ἐξ-ίσταμαι, ἔξω ἴσταμαι), ὑπάρχει στὸ ποσοστὸ ποὺ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν ἀτομοκεντρικὴ αὐτάρκεια καὶ σχετίζεται. Καὶ *εἶναι*, ἀλλὰ καὶ *γνωρίζεται* μόνο ὡς *σχέση* καὶ μέσῳ τῆς *σχέσης*. Ὅσες πληροφορίες κι ἂν συγκεντρώσουμε γιὰ ἓνα λογικὸ ὑποκείμενο, εἶναι ἀδύνατο νὰ μᾶς κάνουν γνωστὴ τὴ μοναδικότητα (τὴν ἀνόμοια καὶ ἀνεπανάληπτη ἐτερότητα) τοῦ ὑποκειμένου. Αὐτὴ γνωρίζεται μόνο μέσα ἀπὸ τὴ *σχέση*. Καὶ ἡ λέξη ποὺ δηλώνει αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς (τὴν ὕπαρξη ποὺ *εἶναι* καὶ *γνωρίζεται* μόνο ὡς ἐμπειρία ἄμεσης *σχέσης*) εἶναι τὸ *πρόσ-ωπο* (: ἔχω τὴν *ὄψη* [ὥψ, γεν. ὠπὸς]) *στραμμένη-πρὸς κάποιον ἢ κάτι, εἶμαι-ἐναντι*).

Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ *τρόπος* μὲ τὸν ὁποῖον, ἐμεῖς τὰ κτιστὰ λογικὰ ὑποκείμενα, διακρίνουμε-ξεχωρίζουμε-διαφοροποιοῦμε τὰ ὑπαρκτά, εἶναι ἡ ἐξατομίκευσή τους. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς ξενίζουν οἱ ἐκφράσεις Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ οἱ ἀποτυπωμένες στὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο: *Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμέν* (10, 30), *ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα* (14, 9), *ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς* (14, 24) κ.λπ. Στὸ πεδίο τῆς ἐμπειρίας τῶν κτιστῶν ὄντων ἀκόμα καὶ τὴν *προσωπικὴ* ἑτερότητα τὴν ἀντιλαμβανόμαστε καὶ τὴν ἐκφράζουμε σὰν *ἀτομικὴ* διαφορά, δηλαδὴ σὰν ἐξατομικευμένες ἐκφάνσεις ἐνεργημάτων.

Μᾶς βεβαιώνει ἡ ἐμπειρία τῶν αἰσθητῶν, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε κοινὲς τὶς *ἐνέργειες* (ὑπαρκτικὲς καὶ λογικὲς δυνατότητες) τῆς ἀνθρώπινης *οὐσίας* ἢ *φύσης* μας: σκέψη, κρίση, φαντασία, ὁμιλία, διαίσθηση, φυσιογνωμικὴ ἔκφραση, χειρονομίες. Ὅμως κάθε ἄνθρωπος σκέπτεται, κρίνει, φαντάζεται, μιλάει, διαισθάνεται, μορφάζει, χειρονομεῖ μὲ τρόπο μοναδικό, ἀνόμοιο, ἀνεπανάληπτο. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐνεργούμενη *προσωπικὴ* ἑτερότητα ποὺ προσλαμβάνεται σὰν *ἀτομικὴ* διαφορά. Μόνο σὲ ἓναν ἀληθινὸ ἔρωτα (κορυφαίας καὶ

ἀμοιβαίας αὐταπάρνησης καὶ αὐτοπροσφορᾶς) μπορεῖ νὰ βιωθεῖ, κάποιες στιγμές, ἡ ἀτομικὴ διαφοροποίηση ὡς προσωπικὴ (ὑποστατικὴ) ἑτερότητα.

Ἀπὸ τὸ γνωστικὸ πεδίο ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀνθρώπινη ἐρωτικὴ ἐμπειρία τῆς προσωπικῆς ἑτερότητας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ «σημεῖα» (σημαίνοντα θαύματα) ὑπαρκτικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ἀντλοῦμε τὴν τόλμη γιὰ νὰ «ποῦμε» (μὲ τὴ γλώσσα τῆ σημαντικῆ καὶ ἐρμηνευτικῆ τῆς κτιστῆς πραγματικότητας) τὸν *τρόπο* τῆς Ἀναίτιας Αἰτίας τοῦ ὑπάρχειν: Μιλᾶμε γιὰ τρία *πρόσωπα*, κοινῆς οὐσίας (*τρόπου* τῆς ὑπάρξεως) καὶ κοινῆς *ἐνέργειας*, προσωπικὰ (ὑποστατικὰ) ἐκφερόμενης. Ἡ διάκριση τῶν προσωπικῶν *ὑποστάσεων* καὶ τῶν προσωπικὰ-ὑποστατικὰ ἐκφερόμενων *ἐνεργειῶν* δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δηλωθεῖ μὲ κατηγορίες ἀτομικῆς διαφοροποίησης, ἀφοῦ καταγωγικὴ ὑπαρκτικὴ ἀφετηρία τόσο τῶν ὑποστάσεων ὅσο καὶ τῶν ἐνεργειῶν εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς ἀγάπης: ἡ αὐθυπέμβαση καὶ αὐτοπροσφορὰ τῶν συντελεστῶν τῆς Τριαδικῆς Θεαρχίας. Ἔτσι μοναδικὴ δυνατότητα νὰ σημανθεῖ καὶ κατανοηθεῖ ἡ ὑπαρκτικὴ καὶ ἐνεργητικὴ διάκριση τῶν ὑποστάσεων τῆς Αἰτιώδους Ἀρχῆς τοῦ ὑπάρχειν, εἶναι οἱ κατηγορίες: *πατρότητα*, *υἰότητα*, *ἐκπόρευση*. Κάθε ἐπιπλέον χαρακτηρισμὸς θὰ ἐξατομίκευε τὴν προσωπικὴ ἑτερότητα τῶν ὑποστάσεων τῆς Θεαρχικῆς Τριάδος.

[6](#) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ἀλεξανδρείας, *Ἐπιστολή Γ' πρὸς Σεραπίωνα*, Migne P.G. 26, 632 BC.

[7](#) «C'est la libido, en tant que pur instinct de vie, c'est-à-dire de vie immortelle, de vie irrépressible, de vie qui n'a besoin, elle, d'aucun organe, de vie simplifiée et indestructible»: Jacques LACAN, *Le Séminaire XI*, σελ. 180 – βλ. ἐκτενέστερα: *Ὄρθος λόγος καὶ κοινωνικὴ πρακτικὴ*, Μέρος IV, κεφ. 2.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΒΔΟΜΗ

Ιωάν. 14, 18-24

Ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτε με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν. Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· Κύριε, καὶ τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει καὶ ὁ πατὴρ ἀγαπήσει αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ὁ μὴ ἀγαπῶν με τὸν λόγον μου οὐ τηρεῖ.

Τώρα πού φεύγω, λέει ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητές, τώρα εἶναι πού ἔρχομαι σὲ σᾶς. Τρία χρόνια ἤμουν μαζί σας, συνοδοιπόρος, ὁ ἐγγύτατος σύντροφος, ἀλλὰ μᾶς χώριζε ἡ διαστατὴ ἀτομικότητα, δηλαδή ὁ *τρόπος* τῆς κτιστότητας — γιὰ σᾶς δεδομένος, γιὰ μένα αὐτοπροαίρετος. Ἡ ἀτομικότητα εἶναι *τρόπος* ὕπαρξης καὶ τώρα, ἐπειδὴ φεύγω, ὁ *τρόπος* ἀλλάζει. Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου, πού θὰ πεῖ: θὰ συνεχίσω τὸν *τρόπο* τῆς Υἱότητας, τρόπο ἐλευθερίας ἀπὸ κάθε ὑπαρκτικὸ περιορισμὸ καὶ ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ τώρα *ἐν σαρκί*. Τώρα θὰ μετέχει καὶ ἡ κτιστὴ ἀνθρώπινη σάρκα στὸν *τρόπο* τοῦ Ἀκτίστου.

Πῶς; Ἡ δυνατότητα εἶναι μία: Ὁ Πατὴρ ἀγάπησε τὸν κτιστὸ ἄνθρωπο ὅπως ἀγαπάει («γεννάει» στὴν ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἀναγκαιότητα καὶ περιορισμὸ ὕπαρξης) τὸν Υἱὸ καὶ ὅπως «ἐκπορεύει», ὑποστασιάζει ὡς *προσωπικὴ* ὕπαρξη, τὸ Πνεῦμα. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα θὰ ὑπάρχει, ὄχι χάρις στὴ δημιουργοῦ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς πού *κτίζει* τὰ πάντα, ἀλλὰ ὁ κτιστὸς ἄνθρωπος θὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ὑπάρξει μὲ τὸν *τρόπο* τῆς «γέννησης» τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς «ἐκπόρευσης» τοῦ Πνεύματος — *τρόπο* πού ὑποστασιάζει (κάνει

πραγματική ύπαρξη) την ἐλευθερία ἀπὸ κάθε νομοτέλεια κτιστότητας.

«Ἔτι μικρόν»: λίγο χρόνο ἀκόμα, ὥσπου νὰ συμπεριλάβω, λέει ὁ Χριστός, καὶ τὸν θάνατο (ἀναγκαστὴ κατὰ πάντων κατάληξη τῆς ὑπαρκτικῆς ἀτομικότητος) στὸν *τρόπο* τῆς Υἱότητος — νὰ μεταποιηθεῖ καὶ ὁ θάνατος σὲ *σχέση* ζωοποιὸ μὲ τὸν Πατέρα, σὲ ὀλοκληρωτικὴ αὐτοπροσφορὰ τῆς «πηλοῦ» στὴν ἀγάπη Του. «Ἔτι μικρόν», λίγο ἀκόμα, καὶ ὁ κόσμος πὰ δὲν θὰ μὲ βλέπει· ἐσεῖς ὅμως θὰ μὲ «βλέπετε», θὰ ἔχετε τὴ γνώση τῆς ἄμεσης σχέσης μὲ τὴν ὑπαρξη-παρουσία μου. «Γιατὶ ἐγὼ ζῶ», ὑπάρχω πληρωματικά, ἐνεργά, καὶ σεῖς, στὴ *σχέση* σας μαζί μου ἐπίσης θὰ ζεῖτε μετέχοντας στὴν ὑπαρκτικὴ πληρότητα τῆς υἱοθεσίας ἀπὸ τὸν Πατέρα.

Ὁ Χριστὸς διαστέλλει τὸν *κόσμο* ἀπὸ τὸν *Πατέρα*. Ὅχι ἐπειδὴ ὁ *κόσμος* εἶναι «κακὸς» ἢ ὑλικὸς ἢ πεδίο πού ἐλέγχουν «πονηρὲς δυνάμεις». Διαστέλλει τὸ *κτιστό* ἀπὸ τὸ *ἄκτιστο*, τὴν ἀναγκαιότητα ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, τὸ περατὸ ἀπὸ τὸ ἀπεριόριστο, τὸν θάνατο ἀπὸ τὴ ζωή. Ὁ *κόσμος* εἶναι «καλὸς λίαν», ἓνα θαυμαστὸ τέχνημα συναρπαστικοῦ *κάλλους* καὶ ἀπύθμενης *σοφίας*. Ἀλλὰ

τόσο τὸ κάλλος ὅσο καὶ ἡ σοφία προϋποθέτουν τὴν ἐλευθερία τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου — τὴν προϋποθέτουν καὶ τὴ σέβονται, δὲν τὴ βιάζονται. Τὸ κάλλος τοῦ κόσμου καλεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀναγνωρίσει καὶ γνωρίσει ἀπὸ τὸ ποίημα τὸν ποιητὴ καὶ ἡ σπουδὴ τῆς σοφίας τοῦ τεχνήματος ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴ γνώση στὴ σχέση μὲ τὸν ποιητὴ — ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὴν Τέχνη, μὲ κάθε τέχνη τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν παραπεμπτικὴ στὴν προσωπικὴ ἐτερότητα τοῦ τεχνίτη δυναμικὴ της.

«Ὅταν ἔρθει ἐκείνη ἡ ἡμέρα», θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ δὲν ὑπάρχω σὰν ὑπαρξὴ ξεχωριστὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτοτελής, ὑπάρχω ἀναφερόμενος καὶ δηλώνοντας μὲ τὴν ὑπαρξή μου τὸν Πατέρα, ὑπάρχω ὡς-πρὸς τὸν Πατέρα, σὲ ὑπαρκτικὴ συνάρτηση μὲ τὸν Πατέρα. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς ποὺ μὲ ἀκολουθεῖτε, ὑπάρχετε ὡς-πρὸς ἐμένα, σὲ ὑπαρκτικὴ συνάρτηση μὲ μένα καὶ ἐγὼ μὲ σᾶς — ὅπως ὑπάρχω γιὰ τὸν Πατέρα καὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι ὑπάρχω καὶ μὲ σᾶς καὶ γιὰ σᾶς.

Ποιά θὰ εἶναι «ἐκείνη ἡ ἡμέρα» ποὺ οἱ μαθητὲς θὰ «γνωρίσουν» τὴ σχέση τους μὲ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱὸ καὶ τὴ σχέση τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα; Ἡ ἐπαγγελία συνοδεύεται ἀπὸ τὴν «πρακτικὴ»

υπόδειξη-ἐπεξήγηση ὅτι «ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με»: Ἡ γνώση δὲν εἶναι «γνωριμία» ἢ «κατανόηση», εἶναι γέννημα τῆς ἀγάπης, καὶ ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ψυχολογικό, συναισθηματικό γεγονός, εἶναι «πράξη» αὐτοπαραίτησης καὶ αὐτοπροσφορᾶς — γεννιέται ἀπὸ τὴν τήρηση «ἐντολῶν», ὄχι ἀπρόσωπων, ἀλλὰ τοῦ «ἀγαπῶντος καὶ τιθεμένου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (15, 13).

Δὲν εἶναι προσταγὲς οἱ ἐντολὲς ποὺ δίνει ὁ σαρκωμένος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σὲ ὅσους θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, δὲν εἶναι νόμος, ἐπιτακτικὲς ἀπαιτήσεις μιᾶς ὑπερβατικῆς αὐθεντίας ποὺ συνιστοῦν κανονιστικὴ αὐταξία. Εἶναι τὸ ἀνάλογο μὲ τὰ ὅσα ζητᾶνε ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα ἀπὸ τὸ παιδί τους, γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ τὸ ἴδιο στὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, στὴν ἀποφυγὴ τῶν λυπηρῶν καὶ δεινῶν. Προϋποθέτει ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀγαπητικὴ ἀμοιβαιότητα — οἱ ἐντολὲς κάνουν πράξη (πρακτικὴ υπόδειξη) τὴν ἔγνοια, φροντίδα, στοργὴ τοῦ ἐντολέα γιὰ τὸν δέκτη τῆς ἐντολῆς καὶ ἡ τήρηση-ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν κάνει ἐπίσης πράξη τὴν ἐμπιστοσύνη, ἀγάπη, αὐτοπαράδοση τοῦ δέκτη τῶν ἐντολῶν στὸν ἐντολέα.

«Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε»: ὄχι ὅτι θὰ κατακτήσετε μιὰ πληροφορία ποὺ «ἀντικειμενικὰ» θὰ

τὴν κατέχετε — μιὰν ὀριστικὴ βεβαιότητα γιὰ μόνιμη ἰδιοποίηση καὶ χρῆση. Θὰ γνωρίσετε ἓνα *πῶς*: τὸ *πῶς* συμβαίνει νὰ εἶμαι «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν» — θὰ μπεῖτε στὴν *ὁδὸ* πρὸς αὐτὴ τὴν ὑπαρκτικὴ ἀλληλοπεριχώρηση. Τὸ *πῶς* δὲν σημαίνει συνταγή, σημαίνει *τρόπο*, καὶ ὁ *τρόπος* γνωρίζεται μόνο μὲ τὴν ἔμπρακτὴ μετοχὴ σὲ αὐτόν. Ἄν συνδέσουμε τὸν ἐξαγγελλόμενο *τρόπο* μὲ τὴ λίγο πὶὸ πάνω ὑπόσχεση τῆς πέμψης τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος, τότε «ἡ ἡμέρα ἐκείνη» ποὺ θὰ ἐγκαينιαστεῖ ἡ «ὁδὸς» ἢ ὁ «*τρόπος*» τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, τῆς σάρκωσης τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς σωτηρίας «πάσης σαρκός», πρέπει νὰ εἶναι ἡ μέρα τῆς Πεντηκοστῆς, μέρα ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀκριβῶς ὡς *τρόπου* καὶ *ὁδοῦ*.

Στὴν καταγεγραμμένη μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας ἔχουν συμπεριληφθεῖ καὶ ἐνστάσεις, ἐνδεικτικὲς, τῆς ἀκατανοησίας ποὺ συνοδεύει τὸ «εὐ-αγγέλιο» τοῦ Χριστοῦ στὴν πορεία του μέσα στοὺς αἰῶνες: *Καὶ τί ἔγινε λοιπόν, ποὺ θὰ ἐμφανίσαις, Κύριε, τὸν ἑαυτό σου σὲ μᾶς καὶ ὅχι στὸν κόσμον;* (14, 22), ρωτᾷ ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητές, ὁ Ἰούδας Ἰακώβου (ὅχι ὁ Ἰσκαριώτης). Σήμερα μᾶς ἐκπλήσσει ἡ ἐρώτηση, μᾶς

δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ μαθητὴς δὲν κατάλαβε τίποτα ἀπὸ τὰ ὅσα ὁ Χριστὸς φανέρωνε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρικό του θάνατο, στοὺς μαθητές του. Προφανῶς ἡ ἐκπληξή μας λησμονεῖ ἢ παρακάμπτει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀκατανοησία τοῦ Ἰουδα χρονολογεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς Πεντηκοστῆς, ἐνῶ ἐμεῖς τὴν κρίνουμε μὲ τὰ δεδομένα τὰ μετὰ τὴν Πεντηκοστή: Μὲ δεδομένη τὴν Ἐκκλησία ὡς *ὁδὸ καὶ τρόπο* γνώσης τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς παρουσίας του.

Παραμένει πολυσήμαντη ἡ δυσκολία τῶν μαθητῶν νὰ κατανοήσουν τὰ ὅσα ἔζησαν καὶ διδάχθηκαν ἀκολουθώντας τρία ὁλόκληρα χρόνια τὸν Χριστό: Ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασή του, (μὲ τὴν ἐμπειρία νὰ τὸν ἔχουν δεῖ νεκρὸ πάνω στὸν σταυρὸ καὶ μετὰ ἀναστημένον ἀνάμεσά τους) τὸν ρωτάνε: *Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;* (Πράξ. 1, 6). Παρ' ὅλα ὅσα ἔχουν δεῖ καὶ ἀκούσει, ἐπὶ τρία χρόνια, ἡ «γνώση» ποὺ ἔχουν γιὰ τὸν Χριστὸ ἐξαντλεῖται στὴν ἐκδοχή του ὡς ἐπιλεγμένο ἀπὸ τὸν Θεὸ «μεσσία» ποὺ θὰ ἀπελευθερώσει τὸν λαὸ τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους κατακτητές.

Τὸ ἀνάλογο ὡς σήμερα εἶναι ἡ εἰκόνα Χριστιανῶν, ὅχι μόνον ἀπλῶς λαϊκῶν, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμα καὶ ἀρχιεπισκόπων ἢ πατριαρχῶν, ποὺ σὲ κηρύγματά τους, προφορικὰ ἢ

γραπτά, σὲ ἐόρτια μηνύματα καὶ ἐπίσημα διαγγέλματα, κηρύττουν ἓναν Χριστὸ ἐγκόσμιας χρησιμότητας: μέγα ἠθικοδιδάσκαλο καὶ πρότυπο ἀρετῆς, κήρυκα τοῦ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», ποὺ εἶναι κώδικας συμπεριφορᾶς κορυφαίας κοινωνικῆς ὠφελιμότητας — ἓναν Χριστὸ ἰδρυτὴ τῆς «ὕψηλότερης θρησκείας» ἀπὸ ὅσες γνώρισε ἡ ἀνθρωπότητα. Εἴκοσι αἰῶνες μετὰ τὴν Πεντηκοστή, ἡ ἄγνοια ἢ ἀλλοτριώση τοῦ εὐ-αγγελίου τῆς Ἐκκλησίας μοιάζει νὰ πλεονάζει χριστεπωνύμως.

Αὐτὴ ἡ διαπίστωση συνιστᾷ ἐπίσης ἀποκάλυψη: Φανερῶνει ὅτι τὸ νὰ γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τὸν Χριστὸ εἶναι γεγονὸς ἄλλης τάξεως ἀπὸ τὸ νὰ προσχωρήσει σὲ μιὰ ἰδεολογικὴ στράτευση, νὰ ἀσπαστεῖ μιὰ κοσμοθεωρία, νὰ συμπράξει σὲ «κινήματα» ἠθικῆς ἀναμόρφωσης τῶν ἀτόμων καὶ τῆς συλλογικότητος. Τὸ νὰ γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τὸν Χριστό («γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ»: *Φιλιπ.* 3, 10), νὰ γνωρίσει «τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Πατρὸς» (*Ἐφεσ.* 3, 9) —τὴν πρόνοια γιὰ μετοχὴ τοῦ κτιστοῦ στὸν *τρόπο* τοῦ ἀκτίστου— προϋποθέτει κάτι σὰν «ἀλλαγὴ τοῦ νοῦ»: μετάβαση ἀπὸ τὴ νοο-τροπία τῶν νομικῶν προσδιορισμῶν μεταφυσικῆς ἀξιομισθίας, τῶν ψυχολογικῶν «βεβαιότητων» καὶ τῶν νοητικῶν «πεποιθήσεων», σὲ ἄλλον *τρόπο* γνώσης, ἄλλον *τρόπο* ὑπαρξῆς.

Σημαίνουμε αὐτὴ τὴ *μετάβαση* μὲ τὴ λέξη *μετά-νοια*, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ λέξη *κένωση*: Μετάνοια σημαίνει αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίσαμε «ἀλλαγὴ-τοῦ-νοῦ», ἀλλαγὴ στὸν *τρόπο-τοῦ-νοεῖν*, στὴ νοο-τροπία. Κένωση σημαίνει: τὸ ἐκούσιο ἄδειασμα, τὴν ἐλεύθερη ἀγωνιστικὴ παραίτηση, ἀπὸ κάθε ἀντιστύλι τῆς ὁρμῆς τοῦ κτιστοῦ γιὰ ἀτομοκεντρικὴ ὑπαρκτικὴ αὐτοτέλεια. Παραίτηση ἀπὸ τὴν ἐξουσιαστικὴ αὐθεντία τῆς «ὀρθότητος» καὶ παντοδαπῆς «καθαρότητος» — τὴν ἰδεολογικὴ πειθῶ καὶ τὴν ἠθικὴ ἀξιομισθία, τὸν αὐτοηδονισμό τῶν συναισθηματικῶν μεταρσιώσεων καὶ τὸν ὀρθολογισμό τῆς ἀναγκαστῆς «σωτηρίας». Παραίτηση ἀπὸ τὴν ἐξουσία ποὺ προσπορίζει «τὸ *θαῦμα*, τὸ *μυστήριον* καὶ τὸ *κύρος*».⁸ Μποροῦμε νοητικὰ νὰ ὀρίσουμε τὰ σημαινόμενα τῆς *κένωσης*, ἀλλὰ γνωρίζουμε τὸ *πῶς*, τὴν *ὁδὸ* τῆς *κένωσης*, μόνο μετέχοντας στὴν *πράξη-πρακτικὴ* ποὺ «ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ ἀκατανόησις παρακολουθεῖ τὴν πορεία τοῦ εὐ-αγγελίου τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὴν Ἱστορία σωρεύοντας πλάνες καὶ θεσμοποιημένες διαστροφές ποὺ μοιάζει νὰ ἐξουδετερώνουν τὴν ἐμφάνεια καὶ ἐνεργὸ παρουσία τῆς γνησιότητος. Ἐκατοντάδες, ἴσως καὶ χιλιάδες σήμερα

πιά, θρησκευτικές όμαδοποιήσεις άπίστευτης πολυμορφίας, πολυτυπίας και πολωνυμίας, «όμολογίες», «κινήματα», «ίεραποστολικές έταιρείες», όλες χριστεπώνυμες, διεκδικούν τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας, επικαλοῦνται τὰ ἴδια κείμενα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ εὐ-αγγελίου, γιά νά άντλήσουν ιδεοληψίες και ἠθικιστικούς ψυχαναγκασμούς.

Σέ αὐτή τήν τόσο άπογοητευτική πραγματικότητα, άπάντηση μόνιμη, σταθερή και έλπιδοφόρα εἶναι ἡ εὐαγγελική μέσα στοὺς αἰῶνες διαβεβαίωση ὅτι: *ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔρχεται μετὰ παρατηρήσεως, οὐδὲ ἐροῦσιν ἰδοὺ ὧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ (Λουκ. 17, 20). Καὶ ἄλλη γραφή λέγει... Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνῃται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. Αυτόματη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ (Μάρκ. 4, 26-28).*

25.1.2016

8 Φ. ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ, *Άδελφοὶ Καραμάζοφ*, Μέρος Δεύτερο, Βιβλίο Πέμπτο, Κεφ. V: Ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστής.